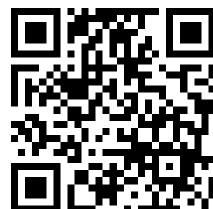


KARBAUM

DE AUCTORITATE AC FIDE GRAMMATICORUM LATINORUM IN CONSTITUENDA LECTIONE CICERONIS ORATIONUM IN VERREM

DE AUCTORITATE AC FIDE GRAMMATICORUM LATINORUM IN CONSTITUENDA LECTIONE CICERONIS ORATIONUM IN VERREM.

DISSERTATIO INAUGURALIS PHILOLOGICA

QUAM

CONSENSU ET AUCTORITATE

AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS

IN

UNIVERSITATE FRIDERICIANA HALENSI CUM VITEBERGENSI CONSOCIATA

AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

RITE CAPESSENDOS

UNA CUM SENTENTIIS CONTROVERSIS

DIE XIX. M. OCTOBRIS A. MDCCCLXXXIII HORA XII

PUBLICE DEFENDET

AUCTOR

HERMANNUS KARBAUM

LEUCOPETRENSIS.

ADVERSARIORUM PARTES SUSCIPIENT:

M. BAEGE, DR. PHIL.

H. JUNGBLUT, DR. PHIL.

HALIS SAXONUM

FORMIS DESCRIPSIT E. KARRAS.

MDCCCLXXXIII.

EDUARDO HILLERO
HENRICO KEILIO

SACRUM.

Proximo anno ab amplissimo philosophorum ordine universitatis Halensis haec quaestio philologica proposita erat „Quaeratur de locis ex Ciceronis libris a grammaticis Latinis citatis et quos quisque libros usurpaverit et quid testimonia grammaticorum ad constituendam lectionem conferant explicetur“. In certamen litterarium descendere auso mihi contigit, ut commentatio mea praemio digna iudicaretur.

Ita autem quaestionem illam institui, ut totam disputationem distribuerem in quattuor capita haec:

Cap. I: De grammaticorum studiis Ciceronis.

Cap. II: Quos quisque libros usurpaverit.

Cap. III: De locis ab illis ex Cicerone laudatis.

§ 1. Qua ratione in citandis inscriptionibus librorum usi sint.

§ 2. Qua in citandis ipsis verbis.

§ 3. Quibus ex fontibus ea exempla manaverint imprimis Prisciani ratione habita.

§ 4. Afferantne grammatici eos locos Tullianos ita ut invenerunt in fontibus.

Cap. IV: Qua fide et auctoritate singuli grammatici sint et quid conferant ad lectionem constituendam in orationibus in Verrem habitis: Priscianus, Probus, Sacerdos, Charisius, Diomedes, ceteri.

Cuius commentationis copiosioris nunc ad impetrandos summos in philosophia honores quartum caput typis exprimendum eligere satis habui, quod facillime et salvo sententiarum conexu a ceteris seiungi posse video. Cetera aliis temporibus typis mandabo.

Quaerimus igitur quid grammatici locis ab illis citatis conferant ad genuinas scripturas textus Ciceronis restituendas. Etiamsi enim Ciceronis editores fere semper grammaticorum suis locis mentionem fecerunt locique ab iis citati magna ex parte

ad Ciceronem emendandum in auxilium vocati sunt, tamen eorum studia, nisi quid me fugit, nondum sub uno conspectu considerata neque continua disputatione perlustrata sunt. Desideratur igitur accuratior disputatio de auctoritate singulorum grammaticorum eorumque in citando fide. In omnibus enim grammaticis perpendendis uno eodemque iudicio plerumque usi, satis habuerunt vanis fere verbis dicere, cavendum esse, ne nimis fidei tribueretur grammaticorum testimoniis. Sed deest quaestio satis iusta et accurata.

Itaque primum necessarium est inquirere, quae auctoritas ac fides in citando singulis grammaticis tribuenda sit. Deinde cum fieri non posset, ut perscrutaremur, quid valerent grammaticorum lectiones ad textum omnium Ciceronis librorum corrigendum, quaestionem in angustiores fines redegimus et studium contulimus in orationes in Verrem habitas, idque maxime idcirco, quod inde plerique pleraque exempla deprompserunt[1], deinde quod textus earum orationum gravissime corruptus et interpolatus[2]) est ab Italis, interdum vero adeo mutilatus, ut fides scripturae fere uno libro manuscripto contineatur.

Iam vero ut a Prisciano incipiamus, magni momenti est et

[1]) Crebro ab omnibus fere grammaticis orationes in Verrem citatae sunt. Frequentissime autem has orationes Priscianus allegavit, sequuntur deinceps, numero exemplorum computato, Nonius, Arusianus Messius, Servius (Aen. comment.), Sacerdos, Probus, Gellius, Diomedes, Charisius. Quin etiam tam singulari studio grammatici eas orationes complectebantur, ut nonnulli, qui rarissime laudant Ciceronem, testimonia ex his potissimum orationibus repeterent. Ut exemplis rem demonstrem, Servius vel Sergius, qui composuit commentum in artem Donati, decies citat Ciceronem, sex autem loci ex hoc numero pertinent ad hos libros. Ex quindecim exemplis, quae Agroecius laudat duodecim adnumeranda sunt Verrinis. Plurima ex his orationibus Probus et Sacerdos attulerunt, perpauca ex aliis orationibus, nulla ex scriptis philosophicis et rhetoricis, nulla ex epistulis. Ex sedecim denique exemplis — ne nimis lectoris fastidium moveam — a Cledonio ex Cicerone desumptis decem orationibus in Verrem tribuenda sunt. Certe hic tantus numerus exemplorum explicatur praecipue veterum grammaticorum studiis, qui in regulis explicandis libentissime has orationes ad partem vocasse videntur.

[2]) Madvig, Epistula critica ad Orellium p. 6 sq., p. 48; De Quinti Asconii Pediani et aliorum veterum interpretum in Ciceronis orationes commentariis disputatio critica p. 101 adn. 3.

valde auctoritatem fidemque huius grammatici auget, quod maxime probabile vel potius certum est, eum in exemplis ex nonnullis scriptoribus repetendis complures eosque antiquissimos codices inspexisse et contulisse. Quod apparet ex his locis:

Prisc. vol. II p. 256, 16: nam apud Horatium duplicem invenio scripturam et ‚fastos' et ‚fastus' in III carminum: Per memores genus omne fastos et ‚fastus' in aliis codicibus. —

Prisc. II 344, 21: Cic. in Verrinarum IV: quod Siculus a ‚civi' Romano etc., sic enim veteres codices habent, quos imperitia quorundam corrupit mutantium scripturam. —

Prisc. II 350, 15: Cicero de signis: immo vero alia ‚compluria'; in quibusdam tamen codicibus invenitur ‚complura'. —

Prisc. II 527, 23: Sallustius in Iugurthino: et omnem aetatem Arpini ‚altus'; in quibusdam autem codicibus etiam ‚alitus' invenitur. —

Prisc. II 535, 18: Cic. in divinatione: ipse profecto metuere incipies, ne innocenti periculum ‚facesseris'; invenitur tamen in quibusdam codicibus ‚facessieris'. —

Prisc. II 540, 18: idem praeteritum in II georgicon: Mollibus in pratis unctos ‚saliere' per utres; in quibusdam tamen codicibus invenitur etiam ‚saluere' scriptum. —

Prisc. II 592, 18: ‚hocce' unde ‚hoc' quasi duabus consonantibus sequentibus solent poetae producere, ut: Hōc erat, alma parens quod me per tela per hostes | Eripis? — et sic in antiquissimis codicibus invenitur bis 'c' scriptum etc. —

Prisc. III 162, 13: Verg. in I Aeneidos: . . . . sed melius in quibusdam codicibus sine m ‚pharetra' ablativus invenitur . . . . idem in Aen. VII . . . . sed melius hic quoque in quibusdam invenitur . . . . in v. 24 eandem quaestionem habet etiam illud: Iustitiane prius mirer, belline laborum; sed invenitur etiam: Iustitiaene prius mirer, quod est aptius. —

Prisc. III 408, 16: denarius quoque decem librarum nummus per X perscriptam notatur $\overset{\text{X}}{-}$; eorum pleraque in Verrinis Ciceronis licet invenire in antiquissimae scripturae emendatis codicibus. —

Iam haec sententia, Prisciano illis locis re vera codices complures ante oculos fuisse et ab eo collatos esse ea re confirmatur, quod haec additamenta apud eum non inveniuntur in exemplis

laudatis nisi eorum scriptorum, qui usitatissimi in consuetudine scholarum erant, Terentii, Vergilii, Horatii, Sallustii, Ciceronis; quorum multos antiquos codices ea aetate exstitisse satis notum est. Nec vero omnium librorum Ciceronis codices se in manu habuisse Priscianus contendit, sed de Verrinis orationibus tantum hoc adnotavit, id quod re vera sententiae nostrae subsidio videtur esse.

Nec verisimile est has adnotationes ‚invenitur in codicibus etc.' ex fontibus in libros a Prisciano translatas esse; neque enim apud ullum ex ceteris grammaticis, quos una cum Prisciano iisdem fontibus usos esse constat, ullum talis additamenti vestigium exstat. Qua de causa satis certum videtur esse Priscianum in eis ipsis exemplis, quae ex veterum grammaticorum libris apposuit, interdum complures inspexisse libros manuscriptos, ut quas in fontibus invenit lectiones ipse in examen vocaret eoque magis firmaret. Hic dixerit quispiam nimium tribui studio et operae grammatici. Non alienum illud est a Prisciani singulari diligentia et assiduitate eximia, quam ubique praestitit in exemplis afferendis. Haud dubie enim quam diligens fuerit in exemplis laudandis vel inde apparet, quod ubique [1]) plenissimis atque accuratissimis inscriptionibus utitur; quas omnes ab eo in fontibus inventas esse prorsus non probabile est et comparatis aliorum grammaticorum libris refutatur. Quas ut adderet exemplis e libris veterum grammaticorum repetitis, certe ei inspiciendi erant codices Tulliani; nam ex memoria omnes has inscriptiones tam plenas et accuratas manavisse Prisciani, neminem puto credere, qui etiam obiter Prisciani libros oculis perlustret. — Iam vero huic sententiae, quam supra proponimus, Priscianum codices eosque complures quorundam certe scriptorum in usum adhibuisse, hoc suffragatur, quod se codices antiquos oculis vidisse in libro ‚de figuris numerorum' profitetur. Ibi enim, cum grammaticorum Graecorum libris usus sit, „Latinorum [2]) scriptorum exempla ipse composuisse videtur". Describit denique nonnullis locis codices talibus verbis, ut dubitationi iam nullus locus sit.

---

[1]) Tribus solis locis, ni fallor, in exemplis ex omnibus scriptis Ciceronis citatis Priscianus minus pleniore titulo utitur. Paucissimis locis errat in titulis; nec vero tales minutiae evertunt rem universam.

[2]) haec sunt Keilii verba in Prisc. vol. III praef. p. 394.

Nec vero silentio praetermittam, esse aliquid, quod huic opinioni obstet. Suspicionem enim movet et dubitationem unum exemplum, ap. Prisc. III 320, „idem in eadem (Ter. Andr.): Ausculta pauca: et quid ego te velim et tu quod quaeris scies; sic enim habent antiqui codices teste Donato commentatore eius“, unde manifestum est hoc fluxisse ex Donato. — Sed tantum abest, ut hoc exemplo sententia nostra refutetur, ut contra reliquorum additamentorum origo evincatur. Nam hac ipsa re quod hoc uno loco se Donati auctoritatem sequi adnotavit, videtur demonstrari, Priscianum aliis locis, ubi se complures codices inspexisse affirmat, libros manuscriptos in manibus habuisse. Conferas vol. III p. 281, 11, ubi grammaticus idem exemplum Terentianum afferens addere non neglexit, se eam scripturam illius versus in Donati commento invenisse, verbis: „quod etiam Donati commentum approbat“, qua re summa diligentia Prisciani certe cognosci potest. Denique Priscianus (vol. III p. 256, 17) clarissime se ipsum praedicat codices inspexisse cum dicat: ‚invenio'.

Relinquitur [1]) igitur, ut omnibus, quae modo dixi, iterum in memoriam revocatis Prisciano complures codices quorundam scriptorum ante oculos fuisse dicamus.

Iam vero etiam iis locis, ubi de ipsa re nihil adnotavit codices illos antiquos ab ipso Prisciano evolutos esse, luce clarius est. Ac fortasse eos aut unum ex eis imprimis adhibuit in eis exemplis, quae debuit suo ipsius studio et operae. Nam quamquam plurima exempla apud Priscianum et apud alios grammaticos deprompta esse ex veterum grammaticorum libris in tertio capite satis comprobavimus, tamen quaedam ipsi addidisse putandi sunt. — Atque sua sponte Priscianum suspicamur exempla attulisse codicibus illis aut uno inspectis loco lib. XVIII p. 257—264, ubi amplius quadraginta exempla ex Cicerone affert atque omnia ex uno eodemque libro actionis secundae in Verrem, quam citare solet titulo ‚de praetura urbana'. Adscribit autem

[1]) Ceterum si quis hoc uno exemplo demonstrari putabit illa additamenta ‚invenitur in quibusdam codicibus' ex fontibus in libros Prisciani fluxisse, concedet, exemplis fidem haudquaquam detrahi vel etiam augeri, quippe quae tum etiam multo antiquioribus codicibus debeantur.

ea exempla — quae sunt satis ampla — deinceps uno tenore ita, ut diligenter ordinem servet non solum capitum sed etiam paragraphorum uno loco, quarto excepto. Saepius l. l. Priscianus compluria verba omittit, interdum etiam totos versus Tulliani textus, qui non faciunt ad res demonstrandas, sed semper recte et accurate periodum ad finem perducit.

Scripta autem sunt exempla hoc ordine:

Prisc. vol. III p. 256, 24 ‚Cicero de praetura urbana' 1) act. II lib. I 42, 107; 2) p. 257, 2 act. II lib. I 53, 139; 3) p. 257, 16 act. II lib. I 54, 141; p. 258, 1—264, 15; 4) lib. I 56, 148; 5) 55, 145; 6) 57, 149; 7) 57, 150; 8) 59, 154; 9) 59, 154; 10) 60, 155; 11) 60, 157; 12) 40, 103; 13) 41, 105; 14) 41, 106; 15) 41, 106; 16) 41, 106; 17) 42, 109; 18) 43, 110; 19) 43, 111; 20) 44, 114; 21) 45, 115; 22) 45, 115; 23) 45, 116; 24) 45, 117; 25) 46, 118, 26) 46, 120; 27) 46, 121; 28) 47, 122; 29) 47, 123; 30) 47, 123; 31) 48, 125; 32) 48, 125; 33) 48, 126; 34) 48, 127; 35) 50, 131; 36) 56, 146; 37) 59, 154; 38) 1, 3; 39) 2, 6; 40) 3, 7; 41) 4, 9.

Hanc tantam exemplorum seriem manare non potuisse ex memoria per se elucet. Nunc quaeritur, utrum Priscianus haec exempla ipse addiderit an veterum grammaticorum vestigiis in citando institerit. — Ipsum ea addidisse puto propterea, quod in libris XVII et XVIII Priscianus imprimis Apollonium Dyscolum et Herodianum secutus crebrius res grammaticas tractat, quae numquam [1]) antea ab ullo Romanorum grammaticorum tractatae aut certe leviter ab iis tactae erant.

---

[1]) Nec vero Christio, viro doctissimo, (Philol. vol. XVIII p. 141), consentio, qui arbitrari videtur exempla in libris XVII et XVIII inventa Prisciani unius operae ac studio tribuenda esse. Huic sententiae enim obstat cum aliorum tum Arusiani Messii cum Prisciano consensio. Magnam enim exemplorum copiam in his libris deinceps consonantem invenies cum Arusianis; debentur igitur vel ipsi Arusiano vel eius auctoribus, ita ut quo iure Christius illud contenderit, intellegi nequeat. Haec exempla utriusque grammatici communia afferre satis habui:

Prisc. lib. XVIII	p. 273, 4	Verg. georg. II	Arus. vol. VII p. 492, 5.
	p. 273, 9	Ter. in Andr.	Arus. vol. VII p. 492, 6.
	p. 273, 11	Ter. in Phorm.	Arus. vol. VII p. 492, 12.
Prisc. lib. XVIII	p. 273, 15	Sall. in Cat.	Arus. p. 494, 3.
	p. 274, 10	Ter. in Eun.	Arus. p. 499, 16.
	p. 274, 12	Cic. in I invectiv.	Arus. p. 499, 15.

Praeterea autem ne unum quidem exemplum ex hoc tam ingenti numero — ob easdem quidem res grammaticas citatum — apud ceteros grammaticos repperi. Denique omittendum non est, quid Priscianus omnibus his exemplis prolatis addiderit (vol. III p. 264, 16): „Ideo ex uno libro Ciceronis tot usus proponere studui, ut docerem, quam frequentissime hac constructione usi sint auctores eloquentiae Latinae, in hoc quoque maxime imitati Atticos, quorum similiter usus necessarium esse existimavi collectos subicere“.

Prisc. lib. XVIII	p. 300, 8	Verg. in III georg.	Arus. p. 497, 30.
	p. 300, 10	idem in eodem	Arus. p. 497, 25.
Prisc. lib. XVIII	p. 333, 27	Cic. invectiv. II	Arus. p. 498, 3.
	p. 333, 28	Ter. in ad.	Arus. p. 498, 6. Serv. ad Aen. III 278.
	p. 334, 2	Idem in eodem	Arus. p. 498, 7.
	p. 334, 4	Sall. in Iugurth.	Arus. p. 498, 4. cf. Non. p. 498 M., Serv. ad Aen. III 278.
Prisc. lib. XVIII	p. 283, 7	Cic. pro Mur.	Arus. p. 481, 27.
Prisc. lib. XVIII	p. 320, 11	Cic. primo invectiv.	Arus. p. 451, 1.
	p. 320, 16	Sall. in Cat.	Arus. p. 451, 2.
Prisc. lib. XVIII	p. 292, 7	Sall. in Cat.	Arus. p. 501, 10.
		idem in Iug.	Arus. p. 501, 11.
		Verg. georg. I	Arus. p. 501, 12.
		idem in IV	Arus. p. 501, 13.
		idem in III	Arus. p. 501, 14.
Prisc. lib. XVIII	p. 354, 21	Sall. in Cat.	Arus. p. 499, 13.
Prisc. lib. XVIII	p. 354, 25	Verg. in III Aen.	Arus. p. 512, 2. Non. p. 377, 33.
	p. 355, 1	Verg. georg. III	Arus. p. 512, 3. Non. p. 377, 1.
	p. 355, 3	idem in X	Arus. p. 512, 5.

cf. Prisc. lib. XIV p. 32, 12; 53, 10; lib. XVII p. 188, 10; lib. XVIII p. 229, 21; p. 343, 14; 355, 1.

Prisc. lib. XVIII	p. 277, 8	Verg. in I Aen.	Arus. p. 499, 16.
	p. 277, 10	Cic. Philipp. V	Arus. p. 449, 18.
	p. 277, 11	Idem invectiv. III	Arus. p. 449, 19.
Prisc. lib. XVIII	p. 226, 6	Verg. in II Aen.	Arus. p. 489, 8.
Prisc. lib. XVIII	p. 288, 5	Verg. in XI	Arus. p. 470, 4.
	p. 288, 11	Ter. in Andr.	Arus. p. 472, 19.
	p. 291, 20	Cic. pro Mil.	Arus. p. 498, 20.
Prisc. lib. XVIII	p. 377, 5	Sall. in Iug.	Arus. p. 477, 32.
Prisc. lib. XVIII	p. 231, 3	Ter. in Ad.	Arus. p. 500, 7.

Videamus nunc, utrum lectiones in his exemplis a Prisciano propositae deteriorum codicum genus — quos quidem nos noverimus — sequantur an meliorum, quos antiquissimos et praestantissimos esse nonnumquam[1]) asseveravit Priscianus. Quam in rem diligentius inquirere maxime necessarium est, ne sine firmo ac stabili fundamento temere ex Prisciani lectionibus Ciceronis textum emendare conemur. —

Ac primum pervestigantes, quibus locis, ubi inter meliores et deteriores Ciceronis codices[2]), dissensio intercedit, grammatici scripturae cum deterioribus consentiant l. l., invenimus hos:

Prisc. III 264, 2 ‚paratus'; Cic. codd. dett. S = scholiasta Gronovianus.	Cic. act. II lib. 1, 2 ‚paratus' omis. Cic. codd. mell. G 1 G 2 Ld = G 3, ς C.
Prisc. III 264, 11 ‚liberum' r Prisciani praestantissimus codex cum codd. in lib. VII § 24	Cic. or. l. 3, 7 ‚librorum' omis. Cic. codd. mell. G 1 G 2 al.

(vol. II 307, 1), ubi idem locus citatur; cf. Non. p. 365, 32 M., qui ipse quoque ‚liberum' praebet; ‚filiorum' Prisc. codd. OD; ‚liberum' Cic. codd. dett.

Prisc. III 260, 8 ‚ex utroque genere'; Cic. codd. dett.	Cic. or. l. 40, 103 ‚ex' omis. Cic. codd. mell. G 1 G 2 D ς.
Prisc. III 256, 25 ‚illum ipsum'; Cic. codd. dett.	Cic. or. l. 42, 107 ‚ipsum illum' Cic. codd. mell.
Prisc. III 261, 11 ‚istius institutum'; Cic. codd. dett. et opt. cod. V.	Cic. or. l. 43, 111 omis. haec verba Cic. codd. mell.

---

[1]) cf. p. 3. huius comment.

[2]) De codicibus Ciceronianis conferenda sunt, quae dicit Jordanus in notarum explicationibus, quas singulis orationibus praemisit; praeterea supplementum apparatus critici ad quattuor libros priores orationum Verrinarum, quod Jordani editioni addidit Carolus Halmius cf. Orellii edit. alt. vol. II, 1 p. 443 sqq. Madvig, Epistula critica ad Orellium, Havniae 1818. Orelli, Epistula critica ad Madrigium. Halm, Gel. Anz. d. bayr. Academie No. 29 sqq.: Ueber die Handschriften der verrinischen Reden. H. Meusel, Utri Verrinarum codici maior fides habenda sit palimpsesto Vaticano an Regio Parisiensi. Berlin 1876, diss. inaug. Quae omnia de libris manuscriptis in editionibus commemoraverunt recentiores Ciceronis orationum in Verrem interpretes Zumpt (Berlin 1831), Kayser (Leipzig 1861), Klotz (ed. altera emendatior Leipzig 1863), C. F. W. Müller (Leipzig 1880); Halm, Richter-Eberhard: div. in Caec., act. II lib. IV et V. — Alia quae singulis locis adnotavi.

Prisc. III 262, 11 ‚illud edictum suum'; Cic. codd. dett.	Cic. or. l. 46, 119 ‚illud ipsum edictum suum' Lg. 29.

Consentit igitur Priscianus sex locis cum Ciceronis deterioribus codicibus ita, ut quattuor his locis (Cic. lib. I 1, 2; 3, 7; 40, 103; 43, 111) deteriorum lectiones scripturis meliorum utique praeferendae et in textum recipiendae sint, reliquis autem locis (Cic. lib. I 42, 107; 46, 119) et meliorum et deteriorum lectio certe defendi possit.

Iam vero dissentit Priscianus a deteriorum scripturis et cum omnibus melioribus libris aut plurimis facit his locis:

Prisc. III 263, 22 ‚convictus' cod. opt. gram. r, ‚convinctus' huius cod. pr. m. ‚convictus' Cic. codd. mell. G 1 G 2 λ Lg. 29 S (Lg. 42 teste Halmio); omnes editt.[1])	Cic. or. l. 1, 1 ‚evictus' Cic. codd. dett. ς (?).
Prisc. III 264, 13 ‚contentus fuerit'; Cic. codd. mell. G 1 G 2 Ld. ς Lg. 29, Jul. Sev. p. 343; omnes editt.	Cic. or. l. 4, 9 ‚contentus erit' Cic. codd. dett.
Prisc. III 264, 1 ‚est idem Verres'; Cic. codd. mell. et omnes editt.	Cic. or. l. 1, 2 ‚est enim idem Verres' Cic. codd. dett. et Lg. 29 (Lgg. 29 p. m., 42, 5, 27 teste Halmio).
Prisc. III 260, 4 ‚illo myoparone' cf. Prisc. III 189, 8, ubi eadem forma legitur; sic Cic. codd. mell; omnes editt.	Cic. or. l. 35, 90 ‚de illo myoparone' Cic. codd. dett. nonn. (Lg. 5 et 27 soli teste Halmio).
Prisc. III 260, 4 ‚domesticarum legum', Cic. codd. mell G 1 G 2 ς Lg. 29 A = Ascon. personatus; omnes editt.	Cic. or. l. 35, 90 ‚legum domesticarum' Cic. codd. dett.
Prisc. III 264, 15 ‚liberarint' ἠλευθέρωσαν ἄρα ut Prisc. explicat; liberarint Cic. codd. mell; omnes editt.	Cic. or. l. 4, 9 ‚liberarent' Cic. codd. dett.

[1]) Editores quas lectiones receperint propterea plerumque apponam, ut intellegatur, quam inconstanter in Prisciani testimoniis adhibendis se gesserint.

Prisc. III 260, 17 ‚condonabat' Prisc. codd. VNDr ‚condanabat' cod. R, condonavit cod. M; condonabat Cic. codd. mell. G 2 Ld. ς Lg. 29 V; omnes editt.	Cic. or. l. 41, 106 ‚condonarat' Cic. codd. dett.
Prisc. III 261, 3 ‚is non omnia'; Cic. codd. mell. ς V Parr. Lall.; Jord. Kays. Kotz. Muell. Madvig., cf. de Ascon. Ped. disp. crit. p. 45 adn., op. I p. 328.	Cic. or. l. 42, 109 ‚omnia' verbis ‚is non' omissis Cic. codd. dett. ‚is omnia' Cic. codd. G 2 Ld. Lg. 29; sic Zumpt.
Prisc. III 261, 6 ‚hominis causa'; Cic. codd. mell. G 2 ς V Lg. 29; omnes editt.	Cic. or. l. 42, 110 ‚causa hominis' Cic. codd. dett.
Prisc. III 261, 8 ‚iam hoc'; Cic. codd. mell. G 2 Ld. ς, ψ unus e dett. num.; omnes editt.	Cic. or. l. 43, 111 ‚itaque' Cic. codd. dett.; eV = editio Vaticana (‚iam' habet V, ‚ita iam' Lg. 29 teste Halmio).
Prisc. III 261, 10 ‚G. Verres'; Lg. 29.	Cic. or. l. 43, 111 ‚Verres' Cic codd. dett. et V.
Prisc. III 261, 13 'dicto' omnes Cic. codd. mell. et omnes editt.	Cic. or. l. 44, 114 ‚edicto' Cic. codd. dett.
Prisc. III 261, 17 ‚in disciplinam ei'; Cic. cod. Lg. 29 et omnes editt.	Cic. or. l. 45, 115 ‚ei in disciplinam' Cic. codd. dett.
Prisc. III 261, 21 ‚certaret'; Cic. codd. mell. et omnes editt.	Cic. or. l. 45, 115 ‚certatur' Cic. cod. Urs. e dett. num.
Prisc. III 261, 21 ‚faceret ita'; Cic. codd. mell.	Cic. or. l. 45, 115 ‚faceret et ita' Cic. cod. Urs., Ps.-Asc.
Prisc. III 262, 7 ‚habitant' cod. Lg. 29 p. m.; omnes editt.	Cic. or. l. 46, 118 ‚habitabant' Cic. codd. dett.
Prisc. III 262, 19 ‚iste' cf. Non. p. 288, qui eadem verba afferens ‚iste' omisit; ‚iste' Cic. codd. mell. (‚ste' i. e. ‚iste' cod. V); omnes editt. et Madvig., op. I, p. 328.	Cic. or. l. 47, 123 ‚is' Cic. codd. dett.

Prisc. III 259, 17 ‚eiusmodi iudiciorum'; Cic. cod. Lg. 29; omnes editt.	Cic. or. l. 60, 156 ‚iudiciorum eiusmodi' Cic. codd. dett.
Prisc. III 260, 19 ‚conscripserit' *συνέγραψεν ἄρα ἢ συγγεγράφοι ἄρα* explicat gramm.; Cic. codd. mell. (conscribserit cod. V); omnes editt.	Cic. or. l. 41, 106 ‚scripserit' Cic. codd. dett.
Prisc. III 263, 6 ‚liberos'; Cic. codd. mell. et omnes editt.	Cic. or. l. 48, 127 ‚liberos homines' Cic. codd. dett (liberos homines omnes Lgg. praeter Lg. 28, qui melioribus solus adnumerandus est, teste Halmio).
Prisc. III 263, 10 ‚se inventurum'; Cic. codd. mell. et omnes editt.	Cic. or. l. 50, 131 ‚se' omis. Cic. codd. dett.
Prisc. III 258, 7 ‚deiectum' Cic. cod. mel. Lg. 29, cf. p. 16 huius comment.	Cic. or. l. 55, 145 ‚delectum' vel ‚deletum' Cic. codd. dett.
Prisc. III 258, 9 ‚petissem'; Cic. cod. Lg. 29 p. m.	Cic. or. l. 57, 149 'petivissem' Cic. codd. dett. et eV (‚petivissem' Cic. codd. dett. et V teste Halmio).
Prisc. III 258, 13 ‚quod cum codicem'; cod. Lg. 29 et cod. Urs.; omnes editt.	Cic. or. l. 57, 149 ‚quod tum codicem' Cic. codd. dett.

Videamus igitur Prisciani lectiones sex locis consentire cum deterioribus, viginti quattuor locis — nisi quid me fugit — discrepare ab iisdem, atque ita ut his locis grammaticus easdem scripturas exhibeat ac meliores omnes Ciceronis codices vel plurimi [1]) eorum. Itaque apparet Prisciani lectiones utique inclinare ad praestantiam meliorum codicum, nec temere contendere mihi videor, Priscianum exemplaria Tulliana vel exemplar optimae et spectatae fidei in his locis afferendis inspexisse. Qua

[1]) Animadvertendum est nonnumquam melioribus codicibus nos destitutos esse propter crebras eorum lacunas, qua de causa Priscianus consentire non potest nisi cum Lg. 29, in quo nusquam lacuna exstat.

de causa hae Prisciani lectiones scripturis praestantissimorum codicum Ciceronis auctoritate et gravitate exaequandae sunt; idque eo magis quod quattuor ex illis sex locis, ubi Priscianus facit cum deterioribus, deteriorum lectiones utique praeferendae sunt meliorum scripturis, id quod supra indicavi.

Atque cum quaerimus, cui potissimum codici ex eis quos nunc habemus Prisciani liber manuscriptus similis fuerit, hoc mea quidem sententia diiudicari non potest. Nam si conferimus grammatici lectiones cum Lag. 29, quem integrum per totum hunc librum habemus, haud dubie persaepe inter se consentiunt, sed aliis nec paucioribus locis discrepant, Prisciano cum aliis libris faciente. Nec vero cum ullo ex ceteris codicibus Priscianus ita conspirat, ut Priscianum archetypum illius secutum esse contendere tibi liceat. Huc spectat etiam Prisc. II 350, 15, quo loco codices Prisciani scripturas a nostris multo diversas praebuisse ex ipsius grammatici verbis elucet: „‚compluria', in quibusdam tamen codicibus invenitur ‚complura'". Nullus autem ex nostris codicibus aliud praebet nisi ‚complura'. — Inutile igitur est quaerere, cui ex nostris illi Prisciani codices imprimis similes fuerint. Satis habemus intellexisse Prisciani lectiones in hoc tanto numero exemplorum ex primo libro act. sec. depromptorum, lectionibus optimi codicis auctoritate et bonitate pares esse.

Hoc fundamento posito iam perscrutemur, quid haec testimonia Prisciani ad Ciceronis textum restituendum conferant. — Ac primum comprobatur et firmatur scriptura, ubi grammaticus cum omnibus Ciceronis manuscriptis libris consentit. Cuius rei permulta exempla in medium proferre possum, sed omitto, quod uniuscuiusque paginae (lib. XVIII p. 257—264) fere unusquisque versiculus testatur. — Gravioris autem momenti, ut ad alterum genus progrediar, auctoritas grammatici est, ubi dissentiunt inter se codices Ciceronis. Ac patet eis codicibus maiorem vim et gravitatem accedere, quorum lectionem confirmat grammaticus. Quo spectant imprimis omnes illi loci, ubi facit Priscianus cum melioribus libris contra deteriores, quos supra in p. 9 sqq. indicavi.

Iam Prisciani lectio, congruens cum uno compluribusve Ciceronis libris manuscriptis, aliorum librorum scripturis praestat his locis:

Prisc. III 263, 21 ‚testibus'; omnes editt. — Cic. act. sec. lib. I 1, 1 ‚iudicibus' Cic. codd. mell. G 1 G 2.

Prisc. III 264, 13 ‚ac non sic'; omnes editt. — Cic. or. l. 4, 9 ‚ac si non' G 2.

Prisc. III 260, 10 ‚digna sint'; Cic. codd. λ Lg. 29 p. m. — Cic. or. l. 40, 103 ‚digna sunt' Cic. codd. G 1 G 2 plerique; sic Zumpt., sed iniuria, nam vereor, ut quisquam huius causas comprobet „sed grammaticum, quamvis optimo codice usum putemus, hoc loco crimen plurium locorum premit in unum confusorum". Conferas potius quod dixi de hac serie exemplorum p. 5 sq.

Prisc. III 260, 11 ‚oporteat', quod ad ipsam rem grammaticam demonstrandam citatur et repetitur a Prisciano verbis ‚οὐκ ἄρα χρή'; omnes editt. — Cic. or. l. 40, 103 Cic. cod. G 1.

Prisc. III 260, 15 ‚in rationem inducerent'; omnes editt. — Cic. or. l. 41, 106 [1]) ‚in rationem ducerent' Cic. cod. V teste Brunnio.

Prisc. III 260, 18 ‚ereptam liberis'; Cic. cod. praest. V; sic solus Jordan. Fallitur Zumptius cum dicit restituimus ‚a liberis' pro vulgato ‚liberis' adstipulante Prisciano"; quandoquidem tantum duo codices grammatici iique minoris notae ‚a liberis' praebent, ceteri et praestantissimi ‚liberis'. Atque etiamsi verba eripiendi cum praepositione ‚a' coniuncta aliquotiens [2]) apud Ciceronem invenimus, tamen multo usitatior est constructio ‚eripi cum dativo', cf. infra § 113, § 114 ubi ter in eadem re dativus legitur. Quam ob causam praefero ‚ereptam liberis' praesertim cum haec lectio Palimpsesto Vaticano et Prisciani gravissimo testimonio commendetur. — Cic. or. l. 41, 106 ‚ereptam a liberis' Cic. codd. G 2 Ld. ς Lg. 29.

Prisc. III 261, 10 ‚G. Verres'; Lg. 29; Zumpt. Muell: Propter Prisciani auctoritatem praenomen in textum recipiendum est. — Cic. or. l. 43, 111 ‚Verres' Cic. codd. dett. et V; Jord. Kays. Klotz. — Eodem pertinet exemplum:

[1]) Inde a § 105 desinit G 1; incipiunt in eadem paragrapho inde a verbis ‚docet hominem' usque ad § 114 ‚usitata satis' fragmenta Pal. Vatic. (V.) a Maio edita. [2]) cf. Ellendt ad ‚de oratore I § 225'.

Prisc. III 258, 9 ‚petissem' „hic quoque confirmative dixit, οὐκ ἂν ᾔτησα etc.“ Cic. cod. Lg. 29, alii; sic. Zumpt. Jord.

Cic. or. l. 55, 145 ‚petivissem' codd. dett. et eV = editio Vaticana; sic Kays. Klotz. Muell.

Prisc. III 261, 20 ‚litis vindiciarum'; cett.[1] Cic. codd., A; omnes editt.

Cic. or. l. 45, 115 ‚litis fidei usores (i. e. fideiussores) fructuum' Lg. 29.

Prisc. III 261, 21 ‚faceret, ita' cett. Cic. codd.; Zumpt. Jord. Quod praebet codex Ursini ‚et' nullius momenti est, quia is in dett. numero habendus est. Asconii autem, qui vulgo dicitur personatus, auctoritas idem ‚et' prae se ferentis satis compensatur Prisciani gravitate. Cum igitur ceteri Ciceronis libri omittant particulam ‚et', sequitur, ut eicienda sit, cum prorsus non necessaria sit.

Cic. or. l. 45, 115 ‚faceret et ita' cod. Urs., A; Kays. Klotz. Muell.

Prisc. III 261, 19 ‚non exstaret, lege ageret'; omnes editt.

Cic. or. l. 45, 115 ‚non exstaret, non lege' Lg. 29 p. m.

Prisc. III 262, 2 ‚quid ad praetorem'; Cic. cod. Mein. e dett. num. Cf. Halmii adn. in ed. II Orell. p. 449 „praefero cum Prisciano ‚quid ad praetorem'; cf. infra § 124 (p. 167, 10), pro Rosc. Am. § 92, pro Rosc. Com. § 34.“ Et profecto hoc loco praeferenda est Prisciani simplicissima lectio et gravissima.

Cic. or. l. 45, 116, ‚quid ad id praetorem' Lg. 29; sic Zumpt. Jord. Klotz; ‚quid ad praetorem' cett. Cic. codd.

Prisc. III 262, 9 ‚totum eorum'; omnes editt.

Cic. or. l. 46, 119 om. ‚totum' Lg. 29.

---

1) Desinunt in § 111 Cic. codd. G 2 Ld. ς, desiit iam antea in § 105 G 1, desiit in § 114 Pal. Vat. usque ad § 119. Cum igitur cod. Parisiensis D cum in actione prima tum in libris act. II non collatus sit nisi paucis locis (Orell. edit. alt. p. 119), relinquuntur codd. mell. λ Lg. 29, qui tamen medium tantum locum tenet inter meliores et deteriores, C = Cuiacianus, ex quo varias lectiones aliquotiens adnotavit Lambinus (edit. Orell. p. 103). Quae cum ita sint nemo non intellegit Prisciani lectiones eo maiorem gravitatem et pondus habere et dignas esse, quarum diligenter in Ciceronis textu restituendo ratio habeatur.

Prisc. III 262, 14 ‚in iure dicendo’ Cic. cod. Lg. 29, alii;

Cic. or. l. 46, 120 ‚dicundo’ cod. V.

sic solus Zumpt. Adnotat Jord. Priscianum ‚dicundo’ praebere, sed Hertzius nihil de hac scriptura commemorat. Nec vero quidquam interest inter formas ‚dicundo et dicendo’ ‚dicundi et dicendi’, cum Cicero modo hac modo illa forma utatur; cf. Merguetii lex. ad Cic. orr. sub v. ‚dico’ p. 103 (ius). Qua de causa h. l. nullius rei ratio habenda est nisi auctoritatis codicum. Nec tamen Palimps. Vat. valet ad eiciendas scripturas quas complectuntur Lg. 29 et alii Ciceronis libri una cum gravissimo testimonio Prisciani.

Prisc. III 262, 16 ‚nisi’; omnes editt.

Cic. or. l. 46, 121 ‚ni’ cod. V.

Prisc. III 263, 3 ‚in eas hereditates’; Cic. cod. V; sic Madvig., op. I p. 328 cui iure assentiuntur cett. recent. editt.

Cic. or. l. 48, 125 ‚ad eas hereditates’ cett. codd; Zumpt., qui adnotat „Ceterum Lamb. ex Prisciano ‚in eas hereditates’ male.“

Prisc. III 263, 2 ‚coeperit’ rell. Cic. codd.; sic solus Zumpt. Mea quidem sententia et ‚coepit’

Cic. or. l. 48, 125 ‚coepit’ cod. V.

et ‚coeperit’ locum habet; cum autem ‚coeperit’ et maiore codicum auctoritate et Prisciani lectione nitatur, hoc certe praeferendum esse censeo et eo magis, quia propter ipsam hanc coniunctivi formam grammaticus exemplum Tullianum citavit. cf. Handii Turs. vol. I p. 402.

Prisc. III 263, 4 ‚venissent’ ‚ἐληλύθασιν ἄρα’ ut explicat grammaticus; cett. Cic. codd.; sic recte omnes editt.

Cic. or. l. 48, 125 ‚fuissent’ cod. V.

Prisc. III 260, 13 ‚docet quid posset’; Cic. cod. V. Coniunctivus imperf. summa auctoritate

Cic. or. l. 41, 105 ‚possit’ cett. Cic. codd.

Prisciani et codice Vat. confirmatus praeferendus esse mihi videtur. cf. Muelleri adn. ad. p. 115, 20, Kuehneri gramm. p. 774, 2; praeterea respice verba, quae sequuntur, quibus probatur, verbum ‚docet’ praesens historicum esse.

Prisc. III 258, 7 ‚deiectum'; Cic. cod. Lg. 29. Non intellego, cur nonnulli interpretes verbum ‚deiectum' meliore Ciceroniano codice Lag. 29 et Prisciani illustrissimo testimonio stabilitum, textu amoverint et ad coniecturas confugerint, praesertim cum etiam lectio Vaticana ad hoc verbum spectare videatur. Sensus autem omnium aptissimus est et bene inter se respondent ‚vetus tectorium deiectum' et ‚novum inductum' cf. Zumptii adn. ad h. l.

Cic. or. l. 55, 145 ‚delectum' vel ‚deletum' Cic. codd. dett. Librum Vaticanum praebere ‚delitum' contendit Kays., ‚devectum' Hertz., ‚de-ectum' omnibus aliis scripturis refutatis Halm., „nam littera post ‚de' est incerta; ‚delitum' praebet Jordano auctore eV, et vulgo post Manutium."

Prisc. III 262, 20 ‚superbia vero qua fuerit'; Cic. codd. Lgg. 42 et 45. Jordan. adnotat Priscianum ‚quae' tradere, sed Hertz. nihil de tali lectione indicat. Forma autem ‚qua' h. l. certe multo aptior est.

Cic. 47, 123 ‚quae' codd. V Lg. 29 al; sic omnes editt.

Prisc. III 258, 16 ‚non esset usus' Ob haec verba locus a grammatico affertur; praeterea addit Priscianus „confirmative dixit ‚non esset usus' *οὐκ ἂν ἐχρήσατο*, nam si quis accessisset dubitative protulit". ‚non esset usus' Cic. codd. Lg. 29 et Par. Lall; omnes editt; cf. quod indicat Zumpt. l. l., nam ad Ernestii et Beckii ineptias non descendo; cf. Rau, Variae lectt. ad Cic. oratt. lib. II p. 17.

Cic. or. l. 57, 150. cett. codd. omis. haec verba.

Hi sunt loci, ubi Priscianus cum compluribus Ciceronis libris, aliquotiens cum uno faciens tanto adiumento est, ut scripturae nonnullorum codicum, Prisciani auctoritate comprobatae et confirmatae, lectiones aliorum codicum refutent. — Iam vero

facit Priscianus, ut supra commemoravi, nonnumquam cum deterioribus libris contra omnes meliores. His locis autem deteriorum codicum lectioni tantum auctoritatis accedit, ut per se non minus fidei habeat quam meliorum lectio. Quos locos cum supra in p. 8 sq. protulerim, hic eos solos repetam, ubi editores dissentientes aut comprobant deteriorum lectiones et Prisciani aut reiciunt aut cum dubitatione aliqua in textum recipiunt.

Prisc. III 264, 11 ‚pro sepultura liberum'; Cic. codd. dett.

Cic. lib. I 3, 7 ‚liberum' omis. codd. mell. G 1 G 2 al.

Adnotat Zumpt., haud ita libenter hanc vocem in textu ponens „Et tamen nescio, quid nobis faciendum fuerit cum abesse ‚liberum' certe possit". Minime. Nam bene respondent verba ‚pro sepultura liberum' antecedentibus ‚parentes pretium'. Usurpavit enim h. l. Cicero eam verborum collocationem, quam chiasticam vocant. Huc accedit, quod exhibet illud ‚liberum' Priscianus altero loco (vol. II p. 307, 1) et Nonius idem verbum in p. 365, 32 M. sub voce ‚pretium'. Quibus de causis omnino dubium non potest esse, quin haec lectio utique recipienda sit.

Prisc. III 261, 11 ‚istius institutum'; Cic. codd. dett. et V: Zumpt. Jord. Klotz. Muell.

Cic. or. l. 43, 111 omis. haec verba Cic. rell. codd.; inclus. uncis tamquam interpolata Ernesti, Bake, Kayser.

Sensum si respicis haec verba non reicienda sunt, sed sine ulla offensione aptissime poni possunt. cf. Zumptii adn. ad h. l. Iam quoniam confirmantur tribus testimoniis, Cic. codd. deterioribus et Vaticano et Prisciani libris, certe his magis fides habenda est quam ceteris codicibus.

Venio nunc ad tertium genus, quod cum minus late pateat quam primum tamen sine dubio maximi momenti est in Ciceronis textu restituendo. Dico eos locos, ubi discrepant grammatici scripturae ab omnibus codicibus. Integra autem et genuina lectio ab uno Prisciano suppeditatur in primo libro actionis secundae his locis:

Prisc. III 264, 9 ‚iste unus inventus est'; ‚unus' in textum recipere omnibus editoribus

Cic. or. l. 3, 7 voculam ‚unus' omis. omnes codd.

Lambino auctore placuit praeter Zumptium. Et est aptissimum, ut non dicam necessarium; quandoquidem hac voce impudentia atque nequitia Verris — id quod Cicero certe voluit — dilucide apparet. Fulcitur vero ‚unus' altero loco Prisciani (vol. II p. 306, 24), ubi grammaticus eodem exemplo Verrino usus est sed ad alium usum dicendi comprobandum. Inconstantem se praebet Zumpt., qui omisit hoc verbum tam aptum et necessarium huic loco: idem eodem loco in textum recipit vocem ‚liberum' „quamvis — haec sunt Zumptii verba — abesse certe possit".

Prisc. III 263, 16 ‚quaerimus'. Recipiendum est quod tradidit grammaticus, quia huic verbo respondet insequens ‚dubitamus'; qua de causa hanc praesentis formam omnes comprobarunt; ipse Zumpt. praesens tempus praetulit, sed Prisciani testimonii omnino mentionem non fecit.

Cic. or. l. 59, 154 ‚quaeremus' omnes codd.

Prisc. III 260, 11 ‚parvum aut mediocre'; cum Garatonio praefero h. l. ‚aut'.

Cic. or. l. 40, 103 ‚ac' omnes codd. et recentt. editt.

Prisc. III 262, 7 ‚uterentur'; haec lectio multo simplicior et rectior est quam ea, quae Ciceronis manuscriptis libris traditur, exempla autem, quae affert Zumpt. scripturam ‚uteremur' defendens, inepta mihi videntur.

Cic. or. l. 46, 115 ‚uteremur' omnes codd.

Prisc. III 259, 6 „ferrent, viderent ὁρῷεν ἄρα pro omnimodo aspicerent" adnotat grammaticus. Secuti sunt plerique recentiorum editorum Graevii coniecturam, qui proposuit ‚ferent, videbunt'. Atque quamvis mutatio non gravis sit tamen non habeo, cur reiciamus quod servant (‚ferrent') omnes codices et dilucide et distincte Priscianus testatur; quin etiam ‚videbunt' haud ita aptum esse videtur propter ‚cotidie', quia exspectatur ‚vident'.

Cic. or. l. 59, 154 ‚ferrent' omnes codd.: videbunt Lg. 29, tres alii: viderunt cett. codd.

Prisc. III 259, 9 ‚re vera'. „Necessarium esse eius modi verbum fatentur omnes" cf.	Cic. or. l. 60, 155 ‚re vera' omis. omnes codd.

Zumptii adn. ad h. l. Hac de causa Lambinus coniecturam Hotomanni secutus posuit ‚re'. „Sed — pergit Zumpt. — quanto praestat, si semel abeundum sit a codicum fide, illud sequi, quod aliquam certe auctoritatem habet quam quod nullam?" Recte illud quidem; quamquam nunc Prisciani auctoritate examinata, illi scripturae non modo „aliqua certe auctoritas" sed summa tribuenda est.

Prisc. III 259, 21 ‚conatus sit'. Coniunctivum testatur Priscianus dicens „ecce hic	Cic. or. l. 60, 157 ‚est' omnes codd.

quoque de re indubitabili posuit subiunctivum ‚conatus sit ἐπεχείρησεν ἄρα". Confirmatur autem Prisc. lectio testimonio Asconii personati. ‚Conatus sit' h. l. unice verum est.

Hi sunt loci in libro primo act. sec., ubi scriptura grammatici omnium Ciceronis codicum consensui praeferenda est. Sunt autem loci, ubi grammatici libri genuinam scripturam non praebent, sed ubi verbis, quae citat Prisc., diligenter examinatis facile scriptura genuina restitui potest. Testimonio est exemplum ap. Prisc. lib. XVIII 264, 10 ‚et a complexu parentum' Prisc. lib. VII 306, 24 ‚ex complexu parentum'[1]) cf. Cic. lib. I 3, 7,

[1]) Non nimis offensionis praebere debet, quod Priscianus idem exemplum aliter altero loco citat; nam hanc diversitatem in iisdem exemplis diversis locis laudatis perraram ap. Prisc. inveni: Prisc. III 188, 5; 352, 17; 355, 12; 369, 11. div. in Caec. 13, 41. — Prisc. III 189, 7. Cic. act. II lib. I 35, 90. Prisc. III 260, 4; (h. l. fortasse ‚factum sit' Priscianus sua sponte commutavit in ‚factum est', quia grammatici saepius usurpant indicativum, ubi legitur in scriptorum libris, ex quibus colligunt exempla, coniunctivus, enuntiatum primarium substituentes). — Prisc. II 427, 22 in oratore 13, 41 Prisc. II 434, 24. — Quibus locis minimae discrepantiae inveniuntur, quae certe nihil valent ad Prisciani auctoritatem minuendam; atque eo minus si respicitur haec tanta copia exemplorum, in quibus identidem laudandis Priscianus summam constantiam praestitit. Conferas quaeso:

Prisc. III 283, 7	pro Mur. 12, 26	Prisc. III 302, 6
Prisc. II 520, 2	pro Cluent. 62, 173	Prisc. II 522, 24.
Prisc. II 410, 11; 411, 7; 425, 26	in Cat. I 1, 1	Prisc. III 233, 28.
Prisc. III 89, 1	in Cat. I 1, 1	Pric. III 139, 9; 320, 14.

ubi omnes codices omittentes ‚et' exhibent ‚e complexu' (Lg. 29 pro ‚e' ‚ei' teste Halmio). Iure igitur receperunt illud ‚et', quod profert grammaticus. Kays. Klotz. Muell. Garatonium secuti, quem „admodum probabiliter" coniecisse ipse Jord. confitetur. ‚Et' enim reiecerunt Jord. et Zumpt. —

Paucis locis Prisciani quas tradidit lectiones non comprobaverim, sive erravit grammaticus sive has mendosas scripturas in codicibus suis invenit.

Prisc. III 262, 23 ‚adimas'.	Cic. or. l. 47, 124 ‚adimis' omnes codd.
Prisc. III 263, 12 ‚traderetur'.	Cic. or. l. 51, 134 'traditur' omnes codd.
Prisc. III 259, 1 ‚commoveretur'; sic cett. Cic. codd., qua re elucet, antiquissimis ipsis temporibus saepius eadem menda in Cic. libris fuisse quae recentioribus.	Cic. or. l. 59, 154 ‚commoneretur' solus Lg. 48 e dett. num.
Prisc. III 260, 2 ‚conflagrarit' Prisc. cod. r. cum VONDL; sic teste Riglero ap. Krehlium et Heinio M; ‚conflagravit' M. teste Halmio; ‚conflagravit' Prisc. Putschii; ‚conflagrarit' Cic. cett. codd.	Cic. or. l. 61, 157 ‚conflagravit' solus Lg. 29 p. m.
Prisc. III 261, 7 ‚legerit'.	Cic. or. l. 43, 110 ‚leget' G 2 legaverit Lg. 42, legarit cett. codd. rectissime.

Sunt denique loci ubi grammatici et Ciceronis codicibus

Prisc. III 82, 12	in Cat. I 1, 3	Prisc. III 109, 8.
Prisc. III 274, 12	in Cat. I 9, 24	Prisc. II 379, 1.
Prisc. III 249, 17	in Cat. II 6, 12	Prisc. III 275, 11; 207, 9.
Prisc. II 503, 2	in Cat. II 9, 19	Prisc. III 281, 16; 297, 15; 333, 27.
Prisc. III 61, 1; 16	in Cat. 10, 24	Prisc. III 96, 9.
Prisc. III 94, 19	pro Marc. 3, 8	Prisc. III 220, 5.
Prisc. II 181, 12	pro Marc. 7, 21	Prisc. II 226, 4.
Prisc. III 273, 19	pro Deiot. 12, 33	Prisc. III 325, 1.
Prisc. III 246, 6; 249, 1	divin. in Caec. 1, 1	Prisc. III 254, 23.
Prisc. II 199, 6	Cic. act. II lib. II 54, 136	Prisc. II 247, 12.

plane inter se discrepantibus, dubium est, utra lectio praeferenda sit, cum ex usu dicendi nihil peti possit adiumenti ad rem diiudicandam, utraque lectione bonum aptumque sensum exhibente. Hoc fieri solet in levioribus rebus, quo pertinent defectus singularum litterarum, quae et addi et deesse possunt; eodem spectat collocatio verborum, quae melius ex ipsis exemplis cognoscuntur:

Prisc. III 259, 21 ‚calamitatem a sese'. Cic. or. l. 60.157 ‚ab sese calamitatem'. — Prisc. III 259,4 ‚furtorum tuorum'. Cic. or. l. 59,154 ‚tuorum furtorum'. — Prisc. III 261,18 ‚esse heredem'. Cic. or. l. 45,115 ‚heredem esse'. — Prisc. III 262,6 ‚esse existimasti'. Cic. or. l. 46, 118 omis. ‚esse' codd. — Prisc. III 259, 24 ‚a te audisse'. Cic. or. l. 61,157 ‚ex te'. — Prisc. III 261, 16 ‚huic tempori atque iudicio'. Cic. or. l. 44,119 ‚huic tempori atque huic iudicio'. — Prisc .III 257,17 ‚cogitare coepit'. Cic. or. l. 54, 141 ‚coepit cogitare'. — Prisc. III 258,3 ‚opus totum'. Cic. or. l. 56,148 ‚totum opus'.

Atque in his rebus levissimis — ut alias mittam — cedere lectionem grammatici libris manuscriptis Tullianis manifestum est. Nam omnium Ciceronis codicum consensui, bonam scripturam exhibentium, auctoritas Prisciani et omnium grammaticorum posthabenda est, nisi hae voculae expressis verbis laudantur et tum etiam saepius aliqua cautione opus est.

Intelleximus plurimum valere Priscianum in hac parte libri primi act. sec., quam protulit uno tenore, ad Ciceronis textum et confirmandum et restituendum.

Nunc quaeramus, num etiam in ceteris exemplis, diversis et dissipatis locis in institutionum libris citatis eadem auctoritate dignus sit. Atque quamvis verear, tot locis supra prolatis, ne fastidii plenum videatur esse lectori omnes illos innumeros locos a Prisciano ex Verrinis laudatos perlustrare, cum textu Tulliano comparare menteque perpendere, ubi grammatici lectio comprobanda sit, ubi reicienda, tamen utique necessaria est disputatio, ut recte ac plane cognoscatur, quanti Priscianus aestimandus sit ad Ciceronis textum et comprobandum et emendandum. Sed ea potissimum verba in examen vocabo, ob quae ipsa Priscianus exempla allegat et quae ea de causa summi momenti et auctoritatis sunt, cum minus periculum sit, ne per



librariorum neglegentiam aut per ipsius grammatici lapsum mutati sint. Accedit, quod haec verba sola in exemplis ex vetustissimis grammaticis depromptis certo et sine dubio referri possunt ad eorum doctrinam vel bonitatem antiquorum codicum, ut in capitis III quarta paragrapho satis demonstravi.

Iam vero verba, quae dilucide protulit Priscianus, his locis cum omnibus Ciceronis codicibus vel cum plerisque congruunt:

Prisc. III 335, 20 ‚cum vehementius contendi' Cic. div. 7, 23.

Prisc. III 338, 22 ‚ad hominem non inertissimum' Cic. div. 21, 67.

Prisc. III 68, 22 ‚affabre' Cic. act. I 5, 14.

Prisc. III 299, 6 ‚nuntio'[1]) Cic. or. l. 7, 19.

Prisc. II 485, 1 „sicut et ‚iuratus' tam active quam passive profertur ‚iurato'" Cic. or. l. 10, 32.

Prisc. II 223, 25 ‚sequestres' Cic. or. l. 12, 36.

Prisc. II 506, 21 ‚inbibisset' Cic. or. l. 14, 42.

Prisc. II 120, 4 ‚acrimoniam' Cic. or. l. 17, 52.

Prisc. III 245, 12 „similiter indicativis utuntur etc. ‚sin absolvitur'" Cic. act. II lib. I 2, 6.

Prisc. II 490, 7 ‚obsoleta' Cic. or. l. 21, 6.

Prisc. II 307, 1 ‚liberum' pro ‚liberorum' Cic. or. l. 3, 7.

Prisc. II 307, 1 ‚sestertium' Cic. or. l. 36, 92.

Prisc. III 203, 20 ‚tu ipse' cf. v. 11 sqq. Cic. or. l. 43, 112.

Prisc. II 179, 19 ‚cuia res' cf. v. 8 sqq. Cic. or. l. 54, 142.

Prisc. III 307, 3 ‚liberum' Cic. or. l. 58, 153.

Prisc. II 280, 8 ‚augurabantur' cf. p. 379, 2 sqq. Cic. lib. II 6, 18.

Prisc. II 247, 16 ‚in praesentia Timarchidi' Cic. or. l. 28, 69.

Prisc. II 426, 12 ‚ob absolvendum' Cic. or. l. 32, 78.

Prisc. II 490, 13 ‚interlitas' cf. v. 7 sqq. Cic. or. l. 42, 104.

Prisc. II 307, 5 ‚senum septenumque denum senatorium'

---

[1]) Suspicor a Prisciano ipso scriptum esse ‚renuntio', quod exhibent Cic. codd., hoc verbum autem male commutatum esse librariorum neglegentia in ‚nuntio'. Nam antecedit ap. Prisc. „ἀπήγγειλα πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τῇ βουλῇ dicunt illi. Cicero Verrinarum II: nuntio tibi etc." Cui verbo ἀπήγγειλα certe melius opponit grammaticus ‚renuntio' quam ‚nuntio', quandoquidem praepositionem graecam ‚ἀπό' idem valere ac Latinam ‚re' satis constat. Quod vitium nuntio pro renuntio facile in textum irrepere potuit.

cf. v. 6 sq. „denum pro denorum, senum pro senorum, septenum pro septenorum“ Cic. or. l. 49, 122.

Prisc. III 414, 10 ‚inter binos ludos' Cic. or. l. 52, 130.

Prisc. II 199, 6 ‚matres familias' cf. p. 247, 14 Cic. or. l. 54, 136.

Prisc. II 339, 6 ‚imbri' in v. 2 „imber ab imbri“ Cic. lib. III 14, 36.

Prisc. II 534, 14 ‚obsitum, cf. v. 10 Cic. or. l. 18, 47.

Prisc. II 307, 8 ‚medimnum' pro ‚medimnorum' Cic. or. l. 21, 54.

Prisc, II 307, 9 ‚iugerum' pro ‚iugerorum' Cic. or. l. 29, 70.

Prisc. III 348, 12 ‚pluris dimidio' Cic. or. l. 33, 77.

Prisc. II 307, 15 ‚modium' pro ‚modiorum' Cic. or. l. 46, 111.

Prisc. III 341, 10 ‚inopi' cf. v. 9 Cic. or. l. 70, 164.

Prisc. II 526, 20 ‚revellistis' Cic. lib. IV 11, 26.

Prisc. II 357, 4 ‚peripetasmatis' Cic. or. l. 12, 28.

Prisc. II 495, 19 ‚inquiunt' cf. v. 14 sqq. Cic. or. l. 14, 32.

Prisc. II 357, 6 ‚emblematis' cf. v. 4 Cic. or. l. 17, 37.

Prisc. II 114, 20 „equus equulcus“ ‚equuleos' Cic. or. l. 20, 42.

Prisc. II 105, 1 ‚lepusculis' Cic. or. l. 21, 47.

Prisc. III 338, 18 ‚ut [1]) in iudiciis' Cic. lib. V 22, 57.

Prisc. III 352, 20 ‚Tyndaritani illius venit in mentem' Cic. or. l. 47, 124.

Prisc. II 107, 18 ‚casus bellicos exprobrare' Cic. or. l. 50, 132.

Prisc. III 255, 1 ‚ita sim versatus' „ita sim pro ita inveniar vel cognoscar“; idem exemplum III 249, 4 „ita sim dixit non dubitans sed approbans, ‚οὕτως ἄρα ἀναστραφεὶς εἴην'“; cett. Cic. codd.	Cic. div. 1, 1 ‚sim ita versatus' Lg. 29 teste Halmio.
Prisc. III 189, 7 ‚illo myoparone' cett. Cic. codd.	Cic. lib. I 35, 90 ‚de illo myoparone' codd. dett.
Prisc. II 487, 14 ‚extersum'.	Cic. lib. II 21, 52 sic omnes Cic. codd. praeter Lg. 42 p. m.,

[1]) Negari non potest h. l. ap. Cic. mendum statuendum esse, sed dubium est, utrum illud insit — id quod plerique editores arbitrantur — in vocula ‚ut', propter quam affert Prisc. exemplum, an in aliis verbis; fortasse nonnulla verba iam antiquis temporibus omissa sunt.

qui h. l. nimis mendosa tradit, qua de causa eius lectio non respicienda est. cf. Halmii adn. ad h. l. in suppl. adn. ad lib. II p. 453 Or. ed. alt.

Prisc. II 220,20 „‚Xeno' pro Ξένων graeco"; Cic. codd. Lg. 29 NV.	Cic. lib. III 22, 55 Xenon aut Xenonem codd. dett.
Prisc. II 361,6 ‚artificum' „artificum pro artificium et iudicum pro iudicium;" sic cett. Cic. codd.	Cic. lib. IV 2,4 ‚artificium cod. opt. R.
Prisc. II 215,4 ‚nihil minus ferendum' „pro nihil intolerabilius"; Cic. codd. mell G 1 2 D.	Cic. lib. IV 38,83 ‚nihil minus' omis. Cic. codd. dett.
Prisc. II 344,8 ‚navi', in v. 7 „navis a nave vel navi", ‚navi' Cic. codd. mell. R G 1.	Cic. lib. V 18,45 ‚nave' cod. Lg. 29 cum dett.; ‚navim' C, narram G 2 Ld.
Prisc. II 221, 2 „Dexo pro Dexon"; Cic. codd. mell. R 3 λ V.	Cic. lib. V 42,108 ‚Dexio' codd. dett.

His igitur exemplis elucet summa fide et auctoritate in citando Priscianum dignum esse, neque id tantum in ea parte, quam fere uno tenore ex primo libro act. sec. sumpsit, sed in omnibus orationum Verrinarum libris, in iis certe verbis, ob quae exempla afferuntur. Atque hac disputatione nixus iis locis, ubi Priscianus discrepat ab omnibus vel plerisque libris manuscriptis Ciceronis, has lectiones amplectendas esse statuo, quarum alias Ciceronis orationum editores comprobarunt, alias Prisciani auctoritate nondum satis examinata aut satis cognita in textum recipere dubitaverunt.

Prisc. III 246, 7 ‚forte miratur' cf. Prisc. III 249, 3; 254,23. Consentit h. l. cum Prisc. unus ex Cic. codd. mell. G 1 et unus e dett. Lg.[1]) 42.	Cic. div. 1, 1 ‚forte mirantur' codd. mell. D G 2 Ld; Pomp. ap. Heusing. ad off I 41, 10.

— Grammatici lectionem recte se habere per se patet.

[1]) In dett. codd. numero habendus est Lg. 42 in div., act. prima, act. sec. lib. I; melioribus vel optimis tribuendus est idem codex in cett. libris Verrinarum.

Prisc. III 373, 10 Cic. div. 17, 57. Incipit Prisciani exemplum a verbis, ‚e vestigio’ quibus explicetur usus dicendi, quem modo tractavit. Nec vero efficitur ex hoc testimonio, grammaticum verbum ‚repente’, quod ante verba ‚e vestigio’ in Cic. codd. scriptum est, in suis codicibus non invenisse, ut arbitratur Jordanus in ed. l. l. „repente om. Prisc.“ Immo saepius fit, ut Priscianus — id quod pertinet etiam ad ceteros grammaticos — verba regulae cuiusdam comprobandae causa promat, verbis antecedentibus, quae arte consociata sunt cum subsequentibus, omissis; quae verba, ut sententiam redderet plenam, melius addidisset. Cf. Prisc. II 262, 2, ubi eodem modo omissum est ‚iam’. Quae cum ita sint, h. l. de voce ‚repente’ Prisciani testimonio nihil tribuendum est. — Iam vero praebent Cic. codd. omnes, ut modo dixi, ‚repente e vestigio’. Certe his verbis pleonasmus quidam continetur, qui tamen hic suo loco exstat, ut celeritas et repentina commutatio rerum valde urgeatur. Retinuerunt igitur iure in textu haec verba plerique editores; ‚e vestigio’ secl. Hirschfelder., ‚repente’ Kayser. Exstat ap. Jul. Rufinianum ‚repente’ verbis ‚e vestigio’ omissis (cf. Halm, rhett. lat. min. 1863 p. 39, 26). Sed huic rhetoris testimonio obstat Prisciani auctoritas multo gravior et omnium Cic. codicum consensus; praeterea autem Rufinianus verba illa obiter laudat sententiae complendae causa, Priscianus ‚e vestigio’ dilucide, ut usum dicendi exemplo demonstret.

Prisc. III 188, 9 ‚Aciliae legis veniat in mentem’ „pro Acilia lex“ ut explicat grammaticus; sic Cic. codd. dett., A. — Rectissime Priscianus.

Cic. act. I 17, 51 ‚leges Aciliae veniant in mentem’ codd. mell. G 1 2 D ς.

Prisc. III 70, 9 ‚inhumaniter’: Cic. cod. V. Expressis verbis haec forma a Prisciano laudatur; cf. Cled. vol. V p. 66, 6; Pomp. vol. V p. 245, 4, qui idem exemplum iisdem verbis ac Priscianus affert. Qui consensus docet, haec verba ex communi fonte fluxisse. ‚Inhumaniter’ in textum receperunt omnes editores praeter Zumptium, nimis grammaticorum auctoritatis contemnentem. Cf. Madvig. op. I p. 328, qui ‚inhumaniter’ comprobat.

Cic. lib. I 52, 138 ‚inhumane’ cett. Cic. codd.

Prisc. II 344, 21 ‚a civi Romano'; Cic. cod. Lg. 42 p. m. Cic. lib. II 12, 32 ‚cive' cett. codd.

Prisc. II 344, 22 ‚quod civis cum civi ageret'; Cic. codd. N Lg. 42 p. m. Cic. l. l. ‚cive' cett. codd. „In V incertum est cive an civi legatur" adn. Jord.; ‚civi' habet V teste Brunnio. Prisc. addit his duobus locis haec verba: „civi, sic enim habent veteres codices, quos imperitia quorundam corrupit mutantium scripturam".

Prisc. II 247, 12 ‚in Timarchidi potestate'. Cic. lib. II 54, 136 ‚Timarchidis' omnes codd.

Hunc genetivum in textum iure receperunt fere omnes interpretes, nam ob ipsam hanc formam h. v. a grammatico citatur. Dicit autem Zumpt., invitus Prisciani auctoritati cedens, „Res nota et quamvis codices nostri h. l. non suffragentur, tamen quia III 66 et IV 12 veterem formam pro vulgari Timarchidis habent in uno nomine non videtur inconstans esse potuisse". Sane sed hoc nomen frustra requiris in lib. IV 12; praeterea altero loco, quem citat Z. lib. III 66, genetivum ‚Timarchidis' omnibus Cic. codicibus contineri ipse adnotat. Ceteris denique locis, ubi occurrit hoc nomen plerumque quam plurimi codices exhibent ‚Timarchidis'. Itaque Zumptio ipsi quoque concedendum est, genuinam lectionem ‚Timarchidi' fere Prisciani unius opera servatam esse. Non comprobavit h. f. unus Klotz.

Prisc. II 362, 1 ‚litis'; [1]) Cic. cod. F; Kays. Muell. Hoc loco certe respicienda est Prisc. scriptura confirmata auctoritate Fabriciani codicis vetustissimi. Cic. lib. III 57, 132 ‚lites' Cic. codd. rell.; sic Zumpt. Jord. Klotz. Sed inconstantes futuros esse interpretes putat Zumpt. ‚litis' in textu ponentes, cum aliis locis Cicero usus sit ‚lites'. Fugit eum utraque forma uti Ciceronem et fugit eundem, se ipsum hanc inconstantiam admisisse in act. II lib. II 32. Ponit enim illic v. 4 ‚civis cum cive'

---

[1]) Neue, Formlehre d. lat. Spr. vol. I p. 352: „Häufiger und gesicherter ist die Form is oder eis im Acc. Plur. der Nomina, welche im Gen. Plur. ium haben". Buecheler, Grundr. der lat. Declin. edit. repetita ab J. Wentekilde p. 55.

Cic. codices secutus, in v. 12 eiusdem paragraphi ‚a civi Romano' Prisciani lectionem praeferens, in subsequenti paragrapho ‚civis cum civi' iterum grammatico parens. Mea autem sententia neque hic neque illic interpretes inconstanter se gessisse argui possunt; potius cum utraque forma non abhorreat ab usu dicendi, semper ea forma praeferenda est, quae maiore auctoritate commendatur. Qua de causa ‚litis' in textum restituere prorsus non dubito.

Prisc. II 199, 12 ‚patribus familiis'; Cic. codd. mell. FV Lg. 29. Formas ‚pater familiae et familiarum et familiis' in usu fuisse confitetur ipse Priscianus in v. 7. Diiudicanda igitur res est auctoritate codicum vel testium. Nec vero cuiquam dubium esse potest, quin Cic. codd. boni F V Lg. 29, insigni testimonio Prisciani confirmati, multo superent reliquos codices, etiamsi in eorum numero est praestantissimus Lg. 42.

Cic. lib. III 79, 183 ‚patribus familias' rell. codd.; (Lg. 42 Reifferscheidio [1]) teste) sic solus Mueller.

Prisc. II 157, 12 ‚antistitae', in v. 11 „invenitur etiam antistita pro antistes" cf. Char. [2]) vol. I p. 100, 23 „et antistes

Cic. lib. IV 45, 99 ‚antistatae' codd. R λ ‚antistes' E G 1 G 2 ‚antist' Ld. antistites rell. Lgg.

[1]) cf. Muelleri edit praef. XL „beneficio Aug. Reifferscheidi praestantissimum cod. Lg. 42 etc."

[2]) Liceat mihi h. l. breviter repetere quae de horum grammaticorum consensu in commentatione supra dicta disputans de hoc exemplo scripsi: Referri possunt ad genuinos fontes exempla a Prisciano laudata, aliorum grammaticorum libris in auxilium vocatis. Hoc enim apparet imprimis ex consensu, qui est inter Priscianum et Diomedem et Charisium, quos iisdem auctoribus Probo et Plinio usos esse constat. — Affert enim Charisius vol. I p. 100, 23 „et antistes habet etc." Invenitur autem idem exemplum ap. Prisc. II 157, 11 de eadem re grammatica, quamvis Priscianus — quod saepius vel saepissime fieri solet — in exemplo afferendo multo plura verba reddat quam Charisius. Confirmatur autem haec sententia, qua utrumque eorum eandem doctrinam redolere statuimus, etiam ea re, quod paulo ante adhibuit Charisius Plinium. Nam idem exemplum Vergilianum eaedemque res grammaticae, quae leguntur Char. p. 100 reperiuntur Char. p. 123, ubi nominatim affert identidem Charisius Plinium. Idem autem exemplum invenitur ap. Prisc. p. 217, 5, ubi exstat etiam

habet antistitam ut Varro divinarum IV et Cic. in Verr. IV." cf. Gell. N. A. XIII 21, 22; ‚antistitae' Cic. codd. Lg. 1, 45, 48. — Lectio ‚antistitae', quam perpauci Cic. codd. iique e deteriorum familia tradunt ita confirmatur grammaticorum testimoniis, ut aliorum librorum scripturae utique eiciendae sint.

Prisc. II 220, 19 ‚in Leonte Imacharensi', in v. 18 „unde Cicero in libro Verrinarum, qui est de suppliciis proprium nomen Leon, Leontis declinavit." Cic. lib. V 7, 15 Leonida R 3 quod significat consensum inter codd. Cic. R G 1 G 2 Ld. ‚Leonte' Cic. codd. Lgg. — Pravam scripturam praebent optimi Cic. codices, integram soli Lagomarsiniani, qui omnes in numero deteriorum habendi sunt praeter Lg. 29, „qui quamquam melioribus est adnumerandus, tamen optimis paulo inferior est." Qua de causa Prisciani testimonium l. l. summi momenti est. — In eodem exemplo servat praeterea grammaticus genuinam scripturam vocis ‚Imacharensi', quae vox varie corrupta invenitur in Ciceronis codicibus et optimis et deterioribus: Macharensi Lg. 29; acarensi R (sed pr. m. ‚leonidā acarensi' i. e. Leonida Macarensi) G1 G2 Ld., Acharensi codd. Lamb., Magarensi 4 Lgg., Megarensi al., Imacharensi solus cod. Ursini e dett. familia. Hoc loco ipse Zumptius Prisciani testimonium ‚certissimum' esse dicit et comprobat sine ulla dubitatione lectionem quam tradidit grammaticus ‚Leonte'. Quin etiam nomen ‚Imacharensi', quamvis non dilucide proferatur a grammatico, Zumpt. iure non reicit sed comprobat coniecturam Fulvii Ursini et Garatonii apud Cic. et Krehlii apud Prisc., qui ediderit recte e codicibus ‚Imacharensi'. Conferas quod Hertzius adnotat ‚Imacharensi' r, qui est praestantissimus

---

exemplum Vergilii „Omnis Arabs etc.", quod occurrit nobis ap. Char. 123, 16. — Ex quibus omnibus colligitur, et Charisium et Priscianum Plinii doctrina tamquam communi vinculo arte coniunctos esse. Cum vero cognoverimus Plinium ap. Charisium I 100 adhibitum esse, ita ut exemplum illud Tullianum ex oratione in Verrem citatum ad eundem spectaret, sequitur, ut idem exemplum apud Priscianum ex eodem fonte repetendum sit; quo fonte usus est Priscianus per Caprum. Spectat igitur forma ‚Leonte' — nam huius formae causa exemplum adscriptum est — certe ad multo antiquiorem aetatem quam Prisciani et Charisii, qua haud dubie Ciceronis libri etiam integriores erant.

codex grammatici, ‚imachar ××׳ cod. R; levissime discrepant ab integra lectione codd. L K, ita ut eadem sine ulla opera cognosci possit. Unde apparet integram scripturam ipsam puram exstare in Prisciani institutionibus grammaticis, ita unius Prisciani studio servatam esse. Nec enim multum valent ad germanam scripturam restituendam ceteri duo loci, ubi idem nomen ap. Cic. scriptum videmus; nam lib. III § 47 praebent omnes codices ‚Macharensis', § 100 eiusdem libri: ‚ymacharensi' Lg. 29, ‚Macharenses' B, ‚Acharenses' N. Codici autem Ursini, qui h. l. cum Prisciano consentit, ne aliqua quidem vis tribuenda est.

Prisc. II 343, 20 „locuples quoque, quia trium est generum e locuplete vel locupleti	Cic. lib. III 19, 48 ‚locuplete' omnes codd. et omnes editt.

facit ablativum. Cic. in frumentaria: in provincia locupleti ac referta". Utramque igitur formam in usu fuisse docet Prisc.; qua de causa h. l. ‚locupleti' ab eo lectum esse in codicibus luce clarius est. Forma in ‚i' exiens multo usitatior est quam quae in ‚e' desinit, si modo hanc rem Neue[1]) bene perspexit. Itaque cum forma in ‚e' praeterea pertineat plerumque ad homines,[2]) ‚locupleti' ad res, hoc loco, quo vox ‚provincia' cum illo adiectivo coniungitur, utique restituenda est lectio ‚locupleti', etiamsi omnes Cic. codd. praebent ‚locuplete'.

Prisc. II 350, 17 ‚compluris'[3])	Cic. lib. V 52, 137 ‚complures' omnes codd. et omnes editt.

Per se utraque forma et ‚complures' et ‚compluris' apud Ciceronem locum habet; sed ‚compluris', quod Priscianus legebat, codicibus longe vetustioribus quam quibus nos utimur servatur, praesertim cum verisimile sit hoc exemplum ex antiquioribus grammaticis ab eo receptum esse; cf. Char. vol. I p. 125, 3, ubi idem exemplum Terentianum exstat, quod ap. Prisc. II 350, 14; h. l. autem Charisius Plinium nominat.

Prisc. II 355, 10, in v. 4 „quod autem etiam ‚parentium' non irrationabiliter dicitur etc."	Cic. lib. V 52, 138 ‚parentum' omnes Cic. codd. et omnes editt.

---

[1]) cf. Neue, II p. 42.
[2]) ibid. p. 49.
[3]) Neue, I p. 147. 148. II p. 140. 141. Buecheler p. 57.

„Cicero de suppliciis: navium . . . . . . parentium[1]) suorum etc.“ Et forma, ‚parentium’ et ipsum Cic. exemplum debet Priscianus doctrinae Capri vel Plinii, cf. Char. vol. I p. 138, 10 „itaque Cicero rationis memor parentium saepe dicit“, in v. 12 Plinius nominatim affertur. Itaque idem de hoc loco valet, quod modo ad ‚compluris’ formam adnotavi.

Nonnullis locis eadem codicum discrepantia, quae hodie exstat, iam apud Priscianum cernitur: ut Prisc. II 535, 18 „Cic. in divinatione ‚ipse . . . . facesseris’; invenitur tamen in quibusdam codicibus ‚facessieris’ “ [2]); Cic. div. 14, 45 ‚facessieris’ Cic. cod. Lag. 29, ‚facesseris’ cett. codd.
Prisc. II 350, 15 ‚compluria’ in quibusdam tamen codicibus invenitur ‚complura’.[3]) Cic. lib. IV 46, 102 ‚complura’ omnes codd.

Quibus locis verisimillimum videtur, ipsum Priscianum eam lectionem praeferre voluisse, quam priore loco posuit, tamen, quae genuina sit lectio diiudicare non ausim. — Ipsum autem illud, quod interdum Priscianus varias lectiones accurate notat optionemque dat, argumento est, quam diligens in codicum scripturis afferendis fuerit. Tamen in hac tanta diligentia tribus locis accidisse, ut deteriorem lectionem reciperet, cum nostris codicibus verum contineatur, mirum non videbitur, si cogitabimus antiquissimo tempore errores librariorum in manuscriptos codices irrepsisse.[4])

Hi sunt loci ap. Prisc: vol. III p. 250, 7 ‚fateatur’, quamquam etiam h. l. scrupulus mihi residet, meliusne sit rem in medio relinquere. — Cic. lib. II 57, 141 ‚fatetur’ omnes Cic. codd.

Prisc. II 307, 11 ‚in iugerum seritur’. — Cic. lib. III 47, 112 ‚iugero’ Lagg (praeter 5, 27). A B N φ, ‚iugere’ Lagg 5, 27, alii.

Prisc. III 250, 11 ‚respiciat’; notandum est, hic ‚respiciat’ non ob ipsum verbum sed ob coniunctivi formam laudari, ita ut corruptela illa levior appareat. — Cic. lib. III 60, 148 ‚perspiciat’ omnes Cic. codd.

Consentaneum est, hanc vitiorum paucitatem in tanta lectio-

---

1) cf. Neue, I p. 264—266; Buecheler p. 83 (203).

2) cf. Neue, II p. 487. 488.

3) cf. Neue, II p. 142.

4) cf. Cic. ep. ad Att. XIII, 23: „tantum librariorum menda tolluntur“; Liv. lib. XXXVIII, 55; Martial II, 8.

num unice verarum multitudine certe nihil valere ad infirmandam eam sententiam, quam de fide Prisciani supra concepimus.

Convertamus nunc mentes ad ceteros grammaticos inquiramusque, quid eorum testimonia ad constituendas lectiones in Verrinis orationibus conferant. — Atque primum in medium proferam, quae citaverunt Probus et Sacerdos et maxime idcirco, ut non omnes grammaticos cum Prisciani fide ac religione comparari posse luculentissime appareat. Magnopere enim cavendum est, ne quis, multis illis et praeclaris testimoniis Prisciani adductus, falsum iudicium ferat de ceteris grammaticis, neve arbitretur, omnibus illis eandem auctoritatem tribuendam esse in Cicerone emendando ac Prisciano, diligentissimo fere omnium. Ac differunt primum Probus et Sacerdos aliquantum a Prisciano, cum multo pauciora exempla Tulliana eaque minus ampla quam Priscianus afferant. Persaepe enim vel semper nihil amplius eorum exemplis continetur, nisi verba, propter quae afferunt ea. Quod exspectamus his de causis illis locis reperiri scripturas ex puro limpidoque fonte deductas, valde decipimur. Ea enim, quae Probus affert in catholicis, valde dissentiunt a scripturis, quas praebent libri Tulliani nostri; ita ut statim labefiat et evertatur bona opinio, si quis eam de grammaticis animo concepit, locis respectis, quos diligenter congessit Priscianus. Sane saepius difficillimum diiudicatu est, si modo fieri potest, utrum vitia debeantur librariis an ipsis grammaticis. Sed utcunque se res habet, illud apparet, ad emendandam lectionem haec omnia nihil fere afferre.

Iam conferamus haec Probi exempla cum Ciceronis codicum scripturis atque ita, ut cum iis componamus, quae citavit Marius Plotius Sacerdos, quandoquidem uterque eorum eodem fonte usus eadem exempla decerpsit. Hae autem discrepantiae inveniuntur:

Prob. vol. IV p. 42, 30 „bacchius a longa et molossus: ‚causamque cognovit'.“ Sacerd. vol. VI p. 495, 13 om. exemplum Sac. cod. B, add. v = editio Vindobonensis. — Cic. div. 1, 1 ‚si mei consilii causam rationemque cognoverit' omnes codd.

Prob. 42, 25 „amphimacrus et antispastus: ‚maxime labo-

raret'." Sac. 495, 9 ‚maxime laborare' cod. B. — Cic. or. l. 3, 9 ‚maxime laboraret' omnes codd.

Prob. 41, 2 ‚id quod populus Romanus iam flagitat exstincta atque deleta sint'. Sac. 493, 15 ‚quod P. R. iam diu flagitat exstincta atque deleta sit'. (‚sit' v, ‚sint' τῷ n obelo transfixo B). — Cic. or. l. 8, 26 ‚id quod populus Romanus iam diu flagitat exstinguenda atque delenda sit' omnes codd.

Sac. 460, 12 ‚Quid? cum accusationis tuae dividere membra coeperit (non partiri. quia una accusatio est) et in digitis singulis partes constituerit'. Hoc exemplum non exstat apud Probum. — Cic. or. l. 14, 45 ‚membra dividere' ‚partes causae constituere' omnes codd.

Prob. 43, 2 Diiambus et hippius secundus ‚iniuriis commoveri'. Sac. 495, 19 ‚iniuria commoveri'. — Cic. or. l. 20, 64 ‚iniuriis' omnes codd.

Sac. 495, 21 dactylus et hippius quartus ‚procellam temporis devitare'. Prob. 43, 5 idem praebet. — Cic. act. prima 3, 8 ‚devitaret' omnes codd.

Sac. 445, 25 ‚etenim quod sit ingenium'. — Cic. or. l. 4, 10 ‚est' omnes codd.

Sac. 495, 22 iambus et ditrochaeus ‚diu machinatur' Prob. 43, 5 idem praebet. — Cic. or. l. ‚machinetur' omnes codd.

Sac. 493, 24 cf. v. 20 sqq. ‚in quo meam voluntatem P. R. perspicere possit'. Prob. 41, 11 idem praebet. — Cic. or. l. 12, 34 ‚in quo meam in rem publicam voluntatem populus Romanus perspicere posset' omnes codd.

Sac. 494, 2. in p. 493, 31 „et aliquo pede trisyllabo, qui positus bene sonet etc. ‚sententia sua liberat'". Prob. 41, 21 ‚sententia sua liberaverant'. — Cic. act. sec. lib. I 4, 9 ‚sententia sua liberarint' vulgata; idem ‚liberarint' praebet Prisc. III 264, 15 cf. p. 9 huius comment.

Sac. 495, 11 trochaeus et bacchius a longa ‚securi esse percussum'. Prob. 42, 27 idem praebet. — Cic. or. l. 5, 14 ‚securi percussum esse' omnes codd.

Sac. 495, 12 proceleusmaticus et ditrochaeus ‚populus Romanus voluerit vindicare'. Prob. 42, 29 idem praebet. — Cic. or. l. 8, 22 ‚populus Romanus de nobis voluerit iudicare' omnes codd.

Sac. 453, 21 (cf. v. 19) ‚teneat nunc Metellus testes meos'. — Cic. lib. II 56, 139 ‚teneat iam sane meos testes Metellus' omnes codd.

Sac. 453, 18 (cf. v. 16 sq.), ‚filiusque eius impuber nudus stans sub fornice'. — Cic. lib. II 63, 154 ‚huius fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat' omnes codd.

Prob. 41, 25 (cf. v. 22 sqq.) ‚ad meam capsam admisero'. Sac. 494, 6 ‚meas capsas'. — Cic. div. 16, 51 ‚meas capsas' omnes codd.

Prob. 42, 32 antispastus et bacchius a longa ‚voluptate concedam' Sac. 495, 15 ‚voluntate'. — Cic. div. 9, 27 ‚voluntate' omnes codd.

Prob. 42, 33 dactylus et antispastus ‚corpora perhorresco'. Sac. 495, 27 idem praebet. — Cic. div. 13, 41 ‚corpore perhorresco' omnes codd.; idem recte tradit Priscianus (vol. III p. 188, 8; p. 352, 20).

Videmus, quanta insint vitia in verbis ex Verrinis citatis et apud Sacerdotem grammaticum et apud Probum. Itaque fere nihil ad textum Ciceronis restituendum conferunt. Nam etsi in eorum libris lectiones interdum inveniuntur, quae a codicibus Ciceronis discrepantes bonum sensum prae se ferunt, tamen eae lectiones efficere non possunt — id quod Prisciani praeclaris scripturis aliquotiens fieri concessimus — ut verba, quae plurimis vel omnibus atque optimis Ciceronis codicibus tradita nihil offensionis habent, e textu eiciantur. Atque eo minus si cogitamus multos illos locos neglegenter, accuratiore titulo orationum non addito, scriptos certe ex memoria[1]) allatos esse. — Quae cum ita sint, grammatici illi fere nihil novi ad Ciceronem emendandum afferunt eorumque testimonia nullam omnino vim habent nisi ut quibusdam locis lectiones Tullianas comprobent et confirment.

Transeamus nunc ad Charisium et Diomedem. Utrumque eorum ex iisdem auctoribus suam doctrinam deprompsisse constat; nam Diomedem non usurpasse Charisium aut vice versa Charisium Diomedem nisi perpaucis locis, subtiliter et docte iamdudum demonstravit Keilius cf. vol. I praef. p. L sq. Unde

[1]) Cf. Sac. 453, 21; 453, 18 alios locos, quos supra collegi.

fit, ut crebro exempla exstent, quae communia sunt utriusque grammatici. Saepius autem haec exempla ita inter se consentiunt, ut conicere possimus, etiam cetera exempla, quae non communia praebent, fideliter et accurate ex antiquiore fonte translata esse. — Iam vero ex orationibus in Verrem nulla exempla communia ab utroque praebentur, ne in iis quidem partibus, ubi saepe inter se consonant. Atque ex septem testimoniis, quibus utitur Diomedes, nonnullae discrepantiae in tribus inveniuntur. Consentit autem Diomedes cum Ciceronis codicibus his locis:

Diom. vol. I p. 468, 7 ‚si quis vestrum etc'. — Cic. div. 1,1.
Diom. 470, 5 ‚neminem praeponendum etc'. — Cic. or. l. 1, 1.
Diom. 468, 12 ‚illa vero expugnatio etc'. — Cic. lib. I 19, 50.
Diom. 466, 24 ‚aderat ianitor carceris etc'. — Cic. lib. V 45, 118.

Discedit autem Diomedes a Ciceronis libris his locis:

Diom. 470, 7 etiam anapaestus clausulis convenit, sed mollis et fluens atque in rhytmi modum profluens trochaico anteposito, ubi erit imperii nomen [et] dignitas'. — Cic. lib. IV 11, 25 ‚imperii nomen et dignitas' omnes codd. rectissime.

Diom. 445, 25. De epanalepsi. Epanalepsis est cum maiore significatu repetitio; p. 446, 7 ‚haec navis onusta praeda Siciliensi, cum et ipsa[1]) esset ex praeda'. — Cic. lib. V 17, 44 ‚ipsa quoque' omnes codd. cf. ‚Quint. IX 3, 34 variant Quint. codd. inter ‚ipsa quoque' et ‚et ipsa'.

Diom. 467, 25 ‚cuius ut adulescentiae maculas ignominiasque praeteream, quaestura, primus gradus honoris, quid habet aliud in sese nisi Cn. Carbonem spoliatum a quaestore suo pecunia publica, nudatum, inquam, a quaestore et proditum consulem, desertum exercitum, relictam provinciam, sortis necessitudinem religionemque violatam'? cf. p. 467, 30 sqq. — Cic. act. prima 4, 11 ‚quid aliud habet in sese' omnes codd., ‚inquam a quaestore' omis. omnes codd.

Atque cum quaerimus, quid afferant haec exempla Diomedis ad lectionem constituendam, iterum confiteri debemus, grammatici testimonia, quamvis non absurda tamen minime paria esse codicum consensui, qui item bonam scripturam habent. Valde

---

[1]) cf. R. Kuehner, Gramm. d. lat. Spr. II p. 460. adn. 17.

mihi arridet illud ‚inquam a quaestore', quae verba desunt in codicibus Ciceronis, sed ab eius genere rhetorice dicendi et elegantia minime abhorrent. Nec tamen ea verba in textum recipiam, quod grammaticus ea non dilucide testatur; praesertim cum hoc additamentum facile licentia scribentis in textum irrepere potuerit, si minus Diomedis, fideliter fontibus usi, attamen auctoris, cuius vestigia ille pressit. Aliter res se habet in eodem exemplo in verbis ‚primus gradus honoris', quas voces uncis circumscripserunt Halm., Kays., Muell., et ‚Cn. Carbonem', quae inclusit solus Kays., vir doctissimus sed idem nimis curiosus interpolationum indagator. Nam etiamsi codices Diomedis corrupti sunt — praebet cod. A ‚quaesturam minus gravis', cod. B ‚quae structura minus gravis', cod. M ‚structuram minus gradus' — tamen elucet, additamentum, quod reperitur in omnibus Ciceronis codicibus, haud dubie locum apud grammaticum habuisse. Ego vero haec verba ne tum quidem eicerem, si scripta essent in solis Ciceronis libris; eo minus in suspicionem adduco, cum codicum Ciceronis consensus adiuvetur vetustissima lectione Diomedis. Neque enim propterea, quod sane supervacanea sunt, eicere debemus; certe multa alia inveniuntur apud Ciceronem, quae expellere potes universo sensu non commutato. Similiter adiuvatur Diomedis testimonio omnium codicum scriptura ‚Cn. Carbonem spoliatum', quae verba ab uno Kaysero spuria habita esse modo dixi. In his praeter Diomedem accedit testimonium Asconii personati, idem ‚Cn. Carbonem' exhibentis.

Apud Charisium hunc consensum cum omnibus Ciceronis codicibus et hanc discrepantiam ab illis deprehendimus:

Char. vol. I p. 218, 8 ‚interea sane etc.' — Cic. lib. II 17, 42.

Char. 209, 4 ‚ostiatim'. — Cic. lib. IV 22, 48 et 24, 53; in § 48 levissime discrepantes exhibent R 3 E ‚hostiatim', in § 53 ‚ostiatim' omnes codd.

Char. 100, 23 ‚et antistes habet antistitam' cf. p. 27 sq. huius comment.

Char. 53, 12 ‚tantum emblematum'. Invenitur saepius in Ciceronis quarto libro Verr. forma emblematum cf. § 54 ‚tantam vim emblematum', in eadem paragrapho ‚tantam multitudinem emblematum'; nusquam ‚tantum emblematum'.

Char. 143, 14 „senati [1]) Sallustius ‚senati decretum fit' ut lauri, Cicero quoque [de] divinatione in Verrem et pro Oppio II ‚senati'; Kays. Klotz. —

Cic. div. 5, 19 ‚senatus' omnes codd.; sic. cett. recentt. editt.

Referendum est illud exemplum ad vetustissimam doctrinam Romani [2]) vel Plinii, quorum uterque summa fide dignus est. Itaque cum Ritschelio, si universum spectas, consentio (cf. mus. rhen. vol. VIII p. 494) et hanc formam in textum restituendam esse puto; atque eo magis quod Charisius, etiam aliis locis [3]) magna fide dignus, hanc ipsam formam testatur.

De reliquis grammaticis disputare et quid quisque ad Verrinarum textum constituendum contulerit perscrutari in animo non habeo. Nam ut non dicam fieri omnino vix posse, ut magnam illam silvam exemplorum in examen vocemus, accedunt aliae causae eaeque gravissimae, cur ceterorum locos cum textu Tulliano comparare et accuratius pertractare non instituam. Aliorum enim textus ita corruptus et interpolatus est velut Arusiani Messii, [4]) Nonii, [5]) ut statim eluceat eos haud ita multum valere posse ad emendandum nec prorsus operam compensari eventu. Alii pauciora exempla ex Ciceronis libris universis collegerunt, quam ut iudicium certum de eorum auctoritate ac fide ferri possit. Itaque etiamsi quaedam ab iis prodentur, quae a lectione Ciceronis prorsus recedentia aptam sententiam prae-

---

[1]) de forma ‚senati' cf. Neue I 352. Buecheler p. 19 (39).

[2]) Apud Charisium ad Romanum vel ad Caprum, quem adhibuerat Romanus, vel ad Plinium et Probum, quibus usus erat Caper, multa exempla Tulliana referenda sunt. Copiam exemplorum ex Cicerone citatam vides in Charisii libri primi capite ‚de analogia', quod ex Romano se hausisse grammaticus ipse profitetur verbis „De analogia ut ait Romanus" cf. Char. 116, 29—147, 16 (cf. vol. I praef. p. XLV); in horum numero invenitur exemplum, quod supra indicavi: Cicero Verrinarum IV ‚senati'.

[3]) Omnibus enim exemplis, quae Char. ex Ciceronis libris desumpsit, collatis, in iis quidem verbis, quorum causa ea adscripsit, grammaticum inveni plurimis locis cum plerisque Ciceronis codicibus atque melioribus conspirantem.

[4]) Gr. Lat. vol. VII p. 439, 444, 446.

[5]) Quicheratii edit. praef. p. VII „quamvis omnes grammatici a librariis male habiti sint nullus tamen plura vulnera Nonius accepit etc."

beant, tamen has scripturas amplecti iure dubitabis, si modo in lectionibus, quas exhibent libri Cic. nulla offensio inest; praesertim cum apud nonnullos in his paucissimis testimoniis etiam multa manifestis vitiis foedata sint. Quod ne quis credat a me vanis fere verbis, sine certis argumentis contendi, exempli causa in extrema disputatione omnia ea colligam, quae Cledonius allegavit exempla Ciceroniana.

Cled. vol. V p. 77, 6 cf. v. 3 sqq. ‚decem fiscos ad oratorem illum relictos', ‚illos' cod. Bern. Cled. — Cic. act. prima 8, 22 sic omnes codd. praeter Iannoct., qüi ‚relatos' et Urs., qui delatos exhibet.

Cled. 42, 31 vina apud Tullium in Verrinis ‚vina Graeca ceteraque, quae ex Asia facillime comportantur'; qua, facillima, cod. Bern. — Cic. lib. I 36, 91 ‚vina ceteraque, quae in Asia facillime comparantur' omnes codd. cf. Serv. ad Verg. ecl. V, 36, qui cum Cic. libris facit.

Cled. 66, 4 ‚inhumanus inhumaniter' cf. p. 25 huius comment.

Cled. 60, 14 doma et domui et domavi facit; nam in quinta Verrinarum Tullius ‚perdomavit'. Hoc exemplum vel haec forma nusquam in Verrinis reperitur nec in reliquis Ciceronis scriptis.

Cled. 76, 22 Adversum: Tullius ‚adversum leges moresque maiorum'. — Cic. lib. III 84, 194 ‚adversus leges, adversus rem publicam cum maxima sociorum iniuria' omnes codd.

Cled. 12, 16 adde quod Cicero Verrinarum septimo id est supplicium dicit totiens: ‚praefectus classis et praefectus classium Cleomenes'. Quae verba nusquam in hoc libro reperiuntur, sed identidem ‚praefectus navium'. In lib. V, 91 ‚exstat reliqui praefecti. . . . . . Cleomenem persecuti sunt', qui locus menti Cledonii obversatus videtur esse.

Cled. 52, 13 apud Tullium in frumentaria ‚cuicuimodi est'. Hoc exemplum falso citatum a Cledonio potius invenitur in quinti libri cap. 41. Idem vitium in eodem exemplo citando occurrit ap. Pomp. vol. V p. 207, 32. Arbitratur autem Cledonius, ut erat inscius, ‚cuicuimodi' esse dativum, cf. potius Prisc. III 7, 18 ‚cuicuimodi' pro ‚cuiuscuiusmodi'. Gell. N. A. IX, 2.

Cled. 65, 1 ut Cicero ‚ad Messanam' pro ‚Messanam'. Cic.

lib. V 62, 160 ‚eoque ipso die casu Messanam Verres venit'. ‚Messanam' omnes codd. Cic.

Cled. p. 28, 18 ut ait Cicero in Siciliensibus[1]) * accidunt; locus in Cled. cod. Bern. nimis mendosus est, ut intellegi non possit, quo spectet.

In his tot et tam gravibus discrepantiis, quae apud Cledonium nobis obviam sunt, consentaneum est, parum fidei habere, si quae inveniuntur, quae ab omnibus codicibus dissentiunt, quamvis per se nullam offensionem habeant. Huc accedit neglegentia, qua in citando Cledonius utitur, ut qui saepius exempla non suis locis laudet et exempla Ciceroni atque Verrinis tribuat, quae re vera Ciceronis non sunt. Atque idem fere etiam apud Pompeium, Servium vel Sergium, ceteros usu venit.

His expositis rationem subducam et summam rei quam erui brevi comprehendam: Singulorum grammaticorum auctoritas prorsus diversa est nec idem iudicium de omnibus ferendum est. Summi momenti est Priscianus, qui quanta in citando diligentia fuerit et qua fide dignus sit ex iis quae disputavi satis luculenter apparere existimo. Aliquid nonnumquam valent in textu orationum Verrinanum constituendo Charisius et Diomedes, multo minoris faciendus est in universum ceterorum grex.

---

[1]) Haec verba mutilata pertinent fortasse ad orationem secundam act. II. Quae oratio interdum a grammaticis citatur titulis ‚de practura Siciliensi, in praetura Siciliensi, in Verrem Siciliensi'. Arusianus semper eam affert inscriptione ‚in Siciliensi'; cf. vol. VII 451, 27 ‚ad quidam pro iuxta vel circa poni dicunt Siciliensis exemplo: (in Verr. II 6, 17) statim Romae et ad urbem etc.' Semel tantum sub eodem titulo aliam orationem in Verr. act. II lib. V laudat, cf. vol. VII 487, 3; nec vero ex uno illo exemplo concludam, Arusianum titulum in Siciliens. — nam saepius ita codicibus titulus traditur — generaliter etiam in ceteris orationibus in Verr. citandis adhibuisse; potius grammaticus noster in citando h. l. errasse videtur, praesertim cum etiam aliis locis titulos accuratius in examen vocantes errores inveniamus.

Vita.

Natus sum Hermannus Karbaum a. d. III. Non. Jan. anni h. s. LVIII Leucopetrae patre Guilelmo, praematura morte mihi erepto, matre Johanna e gente Wirth, quam superstitem valde gaudeo. Fidei addictus sum evangelicae. Litterarum rudimentis imbutus postquam ludos reales patriae urbis usque ad decimum sextum annum vitae meae frequentavi, consilio rectoris Rosalsky, praeceptoris maxime venerabilis, et desiderio meo ipsius maximopere incitatus in gymnasium transii. Anno h. s. LXXIX maturitatis testimonium adeptus sum in gymnasio Merseburgensi, cuius praeceptores grato pioque animo semper venerabor. Unde in universitatem Lipsiensem me contuli, ut in philologiae studia incumberem; ibi per duo semestria interfui scholis vv. ill. Curtius, Eckstein, Hirzel, Lange, Lipsius, Ribbeck. Deinde Halas profectus sexies sex menses lectionibus proff. ill. Keil, Hiller, Dittenberger, Duemmler, Haym, Kron, Neumann operam dedi. Seminarii philologici Halensis per tria semestria sodalis fui ordinarius; ut in seminarium historicum reciperer Duemmleri benignitate mihi contigit. Societatibus suis ut interessem Keil, Hiller, Neumann benigne permiserunt. Quibus viris cum omnibus tum imprimis Keilio et Hillero, qui studia mea summa comitate ac benevolentia semper foverunt et adiuverunt, ex intimo animo gratias ago quam maximas.

Sententiae controversae.

I.

Priscianum in lib. VIII § 29 (vol. II p. 390, 7 sqq.) Caprum vel Probum, non Servium aut alium Vergilii commentatorem secutum esse contendo.

II.

De republ. Athen. cap. II § 4 legendum est: *παραπλεῖν γὰρ ἔξεστιν ὅπου ἂν μηδεὶς ᾖ πολέμιος ἢ ὅπου ἂν ὀλίγοι, ἐὰν δὲ ‚περιῶσιν' ἀναβάντα ἀποπλεῖν.*

III.

Tac. dial. cap. V lectio ‚ego enim, quatenus arbitrum litis huius inveni, non patiar Maternum societate plurium defendi, sed ipsum solum apud vos arguam' defendenda est.

IV.

Apul. metam. lib. V, 26 suspicor genuinam scripturam esse: sed ubi quam multum viae laboranti vestigio laborasset.

V.

Eurip. Med. v. 708 legendum esse existimo: *λόγῳ μὲν οὐχί, καρδίᾳ δὲ βούλεται.*


M.





